

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЮТАЗЫ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
КӘРӘКӘШЛЕ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ

КАРАР

№ 16

Кәрәкәшле ав.

10 август 2018 ел

Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының "Кәрәкәшле авыл
жирлеге" муниципаль берәмлеге Уставы проекты турында

2003 елның 6 октябрдәге «Россия Федерациясендә жирле үзидарә
оештыруның гомуми принциплары турында»гы 131 – ФЗ санлы Федераль
законның 44 маддәсе, 2004 елның 28 июлендәге «Татарстан Республикасында
жирле үзидарә турында»гы 45 – ТРЗ санлы Татарстан Республикасы Законының 7
маддәсе нигезендә, Кәрәкәшле авыл жирлеге Советы

КАРАР ИТТЕ:

1. Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районы Кәрәкәшле авыл
жирлеге Советының «Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районы
«Кәрәкәшле авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын кабул итү
турында»гы карар проекты (1 нче кушымта) хупларга һәм халык тыңлауларына
чыгарырга.

2. Кушымта буенча карар проекты беренче укылышта кабул итәргә.

3. Махсус жиһазландырылган мәгълүмат стендларына урнаштырып халыкка
житкерергә:

-Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районы Кәрәкәшле авыл
жирлеге Советының «Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районы
«Кәрәкәшле авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын кабул итү турындагы
карары проекты;

-Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының «Кәрәкәшле авыл
жирлеге «муниципаль берәмлеге Уставын кабул итү һәм аның буенча фикер
алышуда гражданнарның катнашуы турында» Татарстан Республикасы Ютазы
муниципаль районы Кәрәкәшле авыл жирлеге Советының карар проектына
гражданнар тәкъдимнәрен исәпкә алу тәртибе (2 нче кушымта);

- Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының «Кәрәкәшле авыл
жирлеге «муниципаль берәмлеге Уставын кабул итү турында» Татарстан
Республикасы Ютазы муниципаль районы Кәрәкәшле авыл жирлеге Советы
карары проекты буенча ачык тыңлаулар уздыру тәртибе (3 нче кушымта)

4. Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының «Кәрәкәшле
авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставы проекты буенча тәкъдимнәрне
исәпкә алу, гомумиләштерү һәм карау буенча эшче төркем оештырырга:

1) Нәбиуллин Ильдус Мәгъсүм улы – Кәрәкәшле авыл жирлеге Советы
депутаты

2) Мәрданова Зөлфия Әнфас кызы - Кәрәкәшле авыл жирлеге Советы

депутаты

3) Абдуллина Әлфия Галләм кызы - Кәрәкәшле авыл җирлеге Советы депутаты

5. Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының «Кәрәкәшле авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставы проекты буенча ачык тыңлаулар үткәру 2018 елның 3 сентябре, 10-00 сәгатәтә авыл җирлеге бинасында түбәндәге адрес буенча: Кәрәкәшле авылы, М.Зәкиев ур., 47 йорт.

6. Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының Кәрәкәшле авыл җирлеге Советына карау өчен Чыгару эшче төркемгә Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының Кәрәкәшле авыл җирлеге Советы депутатларының һәм Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының «Кәрәкәшле авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставы проекты буенча гражданнарның тәкъдимнәрен өйрәнәргә һәм гомумиләштерәргә.

7. Әлеге карарның үтәлешен контрольдә тотуны Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының «Кәрәкәшле авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставы проекты буенча килүче тәкъдимнәренә исәпкә алу, гомумиләштерү һәм карау буенча эш төркеменә йөкләргә.

Кәрәкәшле авыл җирлеге башлыгы:

А.Г. Дәүләтгәрәев

Кәрәкәшле авыл жирлеге
Советының 2018 елның 10
августындагы 16 санлы карарына
1 кушымта

Татарстан Республикасы
Ютазы муниципаль районы
Кәрәкәшле авыл жирлеге Советы
карары белән кабул ителде
«__» _____ 20__ г. № ____

Татарстан Республикасы
Ютазы муниципаль районы
Кәрәкәшле авыл жирлеге башлыгы
_____ **А.Г.Дәүләтгәрәев**

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЮТАЗЫ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ
"КӘРӘКӘШЛЕ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ»
МУНИЦИПАЛЬ БЕРӘМЛЕГЕ
УСТАВЫ

Кәрәкәшле ав.
2018 ел

I Бүлек. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

1 маддә. Авыл жирлеге һәм аның статусы

1. Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының «Кәрәкәшле авыл жирлеге» муниципаль берәмлегенә авыл жирлеге статусы бирелә, аңа 2005 елның 31 гыйнварындагы «Ютазы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында 46-ТРЗ санлы Татарстан Республикасы Законы бирелә.

2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме «Ютазы муниципаль районының Кәрәкәшле авыл жирлеге» (алга таба текст буенча – жирлек).

3. «Кәрәкәшле авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Татарстан Республикасының Ютазы муниципаль районы составына керә.

2 маддә. Жирлекнең территориаль төзелеше

1. Жирлек территориясе составына Кәрәкәшле авылы, Керәшен Бүләк авылы, Подгорный бистәсе керә.

2. Жирлекнең административ үзәге – Кәрәкәшле авылы.

3. Жирлек чикләре «Ютазы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында «2005 елның 31 гыйнварындагы 46-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.

4. Жирлек территориясе составына милек формасына һәм максатчан билгеләнешенә карамастан жирләр керә.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору законнарда билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы законы белән гамәлгә ашырыла.

3 маддә. Гражданның жирлектә жирле үзидарәне гамәлгә ашыру хокукы

1. Жирлектәге үзидарә Россия Федерациясе гражданны тарафыннан жирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда һәм турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка формаларында, шулай ук әлеге устав белән каралган сайланулы һәм башка жирле үзидарә органнары аша гамәлгә ашырыла.

2. Сайлау хокукы булган гражданныр женес, раса, милләт, тел, чыгышына, мөлкәти һәм вазифаи хәленә, дингә мөнәсәбәтенә, ышануларына, ижтимагый берләшмәләргә каравына бәйсез рәвештә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга тигез хокукка ия.

Жирлек территориясендә даими яки күбесенчә яшәүче чит ил гражданныр жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенә халыкара шартнамәләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

3. Һәркем турыдан-туры жирле үзидарә органнарына һәм вазыйфаи затларга мөрәжәгать итәргә, жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында мәгълүмат алырга хокуклы.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары һәркемгә аның хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагылышлы документлар һәм материаллар белән танышу, шулай ук гражданның, законда башкача каралмаган очракта, жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеге турында тулы һәм дөрөс мәгълүмат алу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

5. Жирле үзидарә органнары массакуләм мәгълүмат чаралары һәм башка ысуллар аша халыкка жирлек һәм аның аерым территорияләрен үстерүнең иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль-мәдәни һәм башка учреждениеләр һәм хезмәтләр челтәрен үстерү, социаль ташламалар, жәмәгать тәртибен саклауның торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында мәгълүмат бирәләр. 09.02.2009 ел № 8-ФЗ «Дәүләт органнары һәм жирле үзидарә органнары эшчәнлеге турындагы мәгълүматтан файдалануны тәмин итү турында».

6. Гражданныр, оешмалар, хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, судта жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының карарлары, гамәлләре (гамәл кылмавы) турында бәхәсләшәргә хокуклы.

4 Маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлекнең башкарма комитеты, жирлекнең Ревизия комиссиясе, башка жирле үзидарә органнары керә.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлеге Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән башкарыла.

5 Маддә. Авыл жирлегенәң жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Авыл жирлегенәң жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:

1) жирлек бюджеты проекты төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап төзү һәм раслау;

2) жирлекнең жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

3) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәткә ия булу, файдалану һәм эш итү;

4) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә янгын куркынычсызлыгының беренчел чараларын тәмин итү;

5) жирлектә яшәүчеләрне элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

6) ялыны оештыру һәм халыкны мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

7) Жирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакуләм спорт үсеше өчен шартлар тудыру, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндрерү һәм спорт чараларын уздыруны оештыру;

8) жирлекнең архив фондларын формалаштыру;

9) каты коммуналь калдыктарны жыю (шул исэптэн аерым жыю) һәм ташу эшчәнлеген оештыруда катнашу;

10) жирлек территориясен төзеклэндерү кагыйдэләрен раслау, аларның үтәлешен контрольдә тоту, күрсәтелгән Кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзеклэндерүне оештыру, шулай ук жирлекнең торак пунктлары чикләрендә урнашкан аеруча саклаулы табигать территорияләре урманнарыннан файдалану, саклау, аларны яңадан торгызу;

11) урам-юл челтәре элементларына адреслар бирү, адресларны үзгәртү, юкка чыгару, исемнәр бирү (федераль эһәмияттәге автомобиль юлларыннан, төбәк яки муниципальара эһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле эһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш), жирлек чикләрендәге планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, мәгълүматны урнаштыру дәүләт адреслы реестры;

12) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын карап тоту;

13) авыл хужалыгы производствосын үстерүгә ярдәм итү, кече һәм урта эшкурлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;

14) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

15) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтү, халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыру;

16) жирлек чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне, ташландык суларны агызуны, халыкны ягулык белән тәмин итүне Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә оештыру;

17) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген;

18) милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклауга һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптацияләнүенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлтелгән чараларны тормышка ашыру өчен шартлар тудыру;

19) жирлектә яшәүчеләрнең күпләп ял итүе өчен шартлар тудыру һәм халык күпләп ял итә торган урыннарын, шул исэптән гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буйларына ирекле үтеп керүен тәмин итүне оештыру;

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары үз вәкаләтләренең бер өлешен жирлек бюджетыннан Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә Ютазы муниципаль районы бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбенә тапшыру турында Ютазы муниципаль районы жирле үзидарә органнары белән килешүләр төзәргә хокуклы.

6 Маддә. Авыл жирлегенә жирле үзидарә органнарының жирлекләренә жирле эһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләргә хәл итү хокуклары

Авыл жирлегенә жирле үзидарә органнары хокуклы:

- 1) жирлек музейларын булдыру;
- 2) жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр кылу;
- 3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген тормышка ашыруда катнашу;
- 4) жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлек өчен шартлар тудыру;
- 5) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәتلәр өлкәсендә чараларны тормышка ашыруга ярдәм итү;
- 6) жирлек территориясендәге муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрне мобилизацион эзерләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнашу;
- 7) муниципаль Янгын сагы булдыру;
- 8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;
- 9) кеше хокукларын тәмин итүне ижтимагый контрольдә тотучы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга ярдәм күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү;
- 10) "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга ярдәм күрсәтү
- 11) социаль Фондның торак урыннарын наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондыннан гражданнарга торак урыннары бирү торак законнары нигезендә файдалану.
- 12) жирлек территориясендә яшәүче караучысыз хайваннарны тоту һәм тоту буенча чаралар үткәрү.
- 13) «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында » 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру.
- 14) Сәламәтлек, адаптив физик культура һәм адаптив спорт мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культура һәм спортны үстерүгә ярдәм итү.

2. Авыл жирлегә жирле үзидарә органнары элегә маддәнең 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләрне хәл итәргә, башка дүләт вәкаләтләрен башкаруда катнашырга хокуклы (аларга «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оешмаларының гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131 ФЗ Федераль законның 19 маддәсы нигезендә тапшырылмаган), әгәр бу катнашу федераль законнарда каралса, шулай ук элегә маддәнең 1 өлешендә күрсәтелмәгән башка мәсьәләләрне хәл итәргә Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан һәм өстәмә нормативлар буенча салым керемнәреннән тыш, башка муниципаль берәмлекләрнең, дүләт хакимияте органнарының жирле үзидарә органнары федераль законнар һәм Россия Федерациясе субъектлары законнары белән аларның компетенцияләреннән төшереп калмыйча, жирле бюджетлар керемнәре исәбенә һәм Россия Федерациясе бюджет системасының өстәмә нормативлары буенча салым керемнәре керемнәреннән тыш

7 Маддә. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

8 Маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән мөнәсәбәтләре

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре аркылы башкарыла:

1) жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын тормышка ашыруда жирле үзидарә органнарының катнашуы;

2) жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында килешүләр (килешүләр) төзү;

3) даими яки вакытлыча Координация, консультатив, киңәшмә һәм башка эш органнары булдыру;

4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында жирлек Советының закон чыгару инициативасы;

5) законнарда билгеләнгән хезмәттәшлекнең башка формалары.

2. Россия Федерациясе субъекты законнары нигезендә вәкаләтләрне жирле үзидарә органнары һәм Россия Федерациясе субъектының дәүләт хакимияте органнары арасында бүлү гамәлгә ашырылырга мөмкин. Вәкаләтләрне яңадан бүлү Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимиятенә закон чыгару (вәкиллеке) органы вәкаләтләрәннән ким срококка рөхсәт ителә. Россия Федерациясе субъектының мондый законнары Чираттагы финанс елы башыннан үз көченә керә.

Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимияте органнарының вәкаләтләрәнә муниципаль милек белән идарә итү, жирле бюджетны формалаштыру, раслау һәм үтәү, жәмәгать тәртибен саклауны гамәлгә ашыру, жирле үзидарә органнары структурасын билгеләү, муниципаль берәмлек территориясе чикләрен үзгәртү өлкәләрендә жирле үзидарә органнары вәкаләтләрән, шулай ук жирле үзидарә органнары вәкаләтләрән кертү рөхсәт ителми 1 пунктларда, 2, 7, 8 1 маддәнең 1 өлешләре 17 маддә һәм 35 маддәнең 10 өлеше «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оешмаларының гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131 ФЗ Федераль закон.

8.1 Маддә. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буюнча жирле үзидарә органнары вәкаләтләре

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү максатында жирлекнең жирле үзидарә органнары түбәндәге вәкаләтләргә ия:

1) муниципаль берәмлек уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү, муниципаль хокукий актлар чыгару;

2) муниципаль берәмлекнең рәсми символларын билгеләү;

3) муниципаль предприятиелэр һәм учреждениелэр төзү, муниципаль казна учреждениеләре эшчәнлеген финанс белән тәэмин итү һәм муниципаль биремне бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан үтәүне финанс белән тәэмин итү, шулай ук муниципаль ихтыяждарны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмэт күрсәтүләрне сатып алу;

4) Әгәр федераль законнарда башкасы каралмаган булса, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр тарафыннан күрсәтелә торган хезмәтләргә тарифларны һәм муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр тарафыннан башкарыла торган эшләрне билгеләү;

4.1) коммуналь инфраструктура системасына тоташу тарифларын, коммуналь комплекс оешмаларының тоташу тарифларын, коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмэт күрсәтүләренә тарифларга өстәмәләрне, кулланучылар өчен бәяләргә (Тарифлар) өстәмәләрне жайга салу. Коммуналь инфраструктура системасына тоташу тарифларын, коммуналь комплекс оешмаларының тоташу тарифларын, коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмэт күрсәтүләренә тарифларга өстәмәләрне, кулланучылар өчен бәяләргә, тарифларга өстәмәләрне жайга салу буенча жирлекләрнең жирле үзидарә органнары һәм муниципаль районның жирле үзидарә органнары арасында килешүләр нигезендә тулысынча яки өлешчә тапшырылырга мөмкин. күрсәтелгән авыллар керә;

4.2) федераль дәрәжәдә каралган жылылык белән тәэмин итүне оештыру вәкаләтләре канун «Жылылык белән тәэмин итү турында»;

4.3) федераль дәрәжәдә каралган су белән тәэмин итү һәм ташландык суларны агызу өлкәсендә вәкаләтләр канун «Су белән тәэмин итү һәм ташландык суларны агызу турында»;

4.4) федераль дәрәжәдә каралган стратегик планлаштыру өлкәсендә вәкаләтләр канун 28.06.2014 № 172-ФЗ " Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында»;

5) муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы органын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне эзерләүне һәм уздыруны оештыру һәм матди-техник яктан тәэмин итү, муниципаль берәмлек чикләрен үзгәртү, муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;

6) муниципаль берәмлекнең икътисадын һәм социаль өлкәсендә торышын характерлый торган статистик күрсәткечләр жыюны оештыру һәм күрсәтелгән күрсәткечләрне дәүләт хакимияте органнарына Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә бирү;

6.1) үсеш һәм раслау программалар жирлекнең коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү, жирлекнең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программалары, жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программалары, таләп аларга Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә;

7) муниципаль хокукый актларны бастырып чыгару, жирле эһәмияткә ия мәсьәләләр буенча муниципаль хокукый актлар проектлары турында фикер алышу, муниципаль берәмлек халкына муниципаль берәмлекнең социаль-

икътисадый һәм мәдәни үсеше, аның ижтимагый инфраструктурасы һәм башка рәсми мәгълүмат үсеше турында рәсми мәгълүмат житкерү өчен басма мәгълүмат чарасын гамәлгә кую;

8) федераль законнар нигезендә халыкара һәм тышкы икътисадый багланышларны гамәлгә ашыру;

8.1) жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларына, жирле үзидарәнең сайланулы органнарына эгъзаларына, муниципаль берәмлекләрнең вәкиллекле органнарына депутатларга, муниципаль хезмәткәрләргә һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренә һөнәри белем һәм өстәмә һөнәри белем бирүне оештыру, Мәгариф һәм фән турында Россия Федерациясе законнарында каралган тәртиптә муниципаль хезмәт өчен кадрлар әзерләүне оештыру законнар белән Муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе;

8.2) энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны раслау һәм гамәлгә ашыру, муниципаль берәмлек чикләрендә муниципаль торак фонды тәшкит итә торган күпфатирлы йортларга энергетик тикшерү үткәрүне оештыру, каралган башка чараларны оештыру һәм уздыру законнар белән энергияне саклау һәм энергия нәтижәлелеген күтәрү турында;

9) әлеге Федераль закон, Муниципаль берәмлекләр уставлары нигезендә башка вәкаләтләр.

2. Жирле үзидарә органнарының әлеге маддәда билгеләнгән вәкаләтләре муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль гамәлгә ашырыла. Жирле үзидарә органына яки бер муниципаль берәмлек жирле үзидарә органының вазыйфаи затына жирле үзидарә органына яки башка муниципаль берәмлекнең жирле үзидарә органына яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затына буйсыну рөхсәт ителми.

9 Маддә. Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу

Муниципаль хезмәт вазыйфаларына, муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне, муниципаль хезмәткәр статусын билгеләүне, муниципаль хезмәт узу шартларын һәм тәртибен кертәп, муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 02.03.2007 ел, № 25-ФЗ Федераль закон, 25.06.2013 ел, № 50-ТРЗ Муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексы, жирлек Советы тарафыннан расланган Муниципаль хезмәт турында Нигезләмә белән гамәлгә ашырыла.

II башлык. ХАЛЫК ТАРАФЫННАН ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ТОРМЫШКА АШЫРУДА КАТНАШУЫ

10 Маддә. Жирле үзидарәне тормышка ашыруда халыкның турыдан туры катнашуы

Жирлек халкы жирле үзидарәне тормышка ашыруда түбәндәге формаларда катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы органын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затын чакыртып алу буенча тавыш бирү, муниципаль берәмлек чикләрен үзгәртү, муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 4) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы гражданнар жыены;
- 4.1) гражданнар жыены;
- 5) гражданнарның хокук чыгару инициативасы;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарә;
- 6.1) авыл торак пункты старостасы;
- 7) ижтимагый тыңлаулар, жәмәгать фикер алышулары;
- 8) гражданнар жыелышы;
- 9) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 10) гражданнарны сораштыру;
- 11) жирле әһәмияткә иң мөһим мәсьәләләр турында халык фикер алышуы;
- 12) гражданнарның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре;
- 13) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалар.

11 Маддә. Жирле референдум

1. Жирле референдум федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә турыдан-туры жирле әһәмияткә ия мәсьәләләргә халык тарафыннан хәл итү максатларында үткәрелә.

2. Жирле референдум «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 12.06.2002 ел, № 67-ФЗ Федераль закон һәм «жирле референдум турында» 24.03.2004 ел, № 23-ТРЗ Татарстан Республикасы Законы белән Федераль законда каралган үзенчәлекләргә исәпкә алып жирлекнең бөтен территориясендә үткәрелә. 06.10.2003 ел № 131-ФЗ «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында».

3. Жирле референдумда жирле референдумда катнашырга хокуклы гражданнар катнашырга хокуклы. Гражданнар яшерен тавыш биргәндә гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә жирле референдумда катнашалар.

4. Жирле референдумны билгеләү турындагы карар жирлек Советы тарафыннан инициатива буенча кабул ителә:

- 1) жирле референдумда катнашырга хокуклы гражданнар;
- 2) уставлары сайлауларда һәм (яки) референдумнарда катнашуны күздә тоткан һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда теркәлгән башка ижтимагый берләшмә;
- 3) жирлек Советы һәм жирлек башлыклары бергәләп күрсәтелгән.

5. Гражданнар, сайлау берләшмәләре, башка иҗтимагый берләшмәләр инициативалары буенча җирле референдумны билгеләү шарты булып әлеге инициативаны хуплап имзалар җыю тора, аларның саны җирлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының биш процентын тәшкил итәргә тиеш, әмма 25 имза була алмый.

6. Референдум үткәру инициативасы җирлек Советы карары һәм җирлек башлыгы карары белән рәсмиләштерелә. Әлеге инициативаны тәкъдим итү тәртибе җирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

7. Җирлек Советы җирле референдумны җирле референдум үткәру инициативасын тәкъдим итү турындагы документларны җирлек Советына кәргәннән соң 30 көн эчендә билгели.

Җирле референдум билгеләнгән срокларда җирлек Советы тарафыннан билгеләнмәгән очракта, референдум гражданнар, сайлау берләшмәләре, җирлек башлыклары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясе яисә прокурор мөрәҗәгатә нигезендә суд тарафыннан билгеләнә. Суд тарафыннан билгеләнгән җирле референдум җирлекнең сайлау комиссиясе тарафыннан оештырыла, ә аны үткәруне тәмин итү Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенең башкарма органы яисә суд тарафыннан җирле референдум үткәруне тәмин итү йөкләнгән бүтән орган тарафыннан башкарыла.

8. Тавыш бирү нәтиҗәләре һәм җирле референдумда кабул ителгән карар рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

9. Җирле референдумда кабул ителгән карар җирлек территориясендә мәҗбүри үтәргә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфай затлары яки җирлекнең җирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Җирлекнең җирле үзидарә органнары җирле референдумда кабул ителгән карарның, алар арасында вәкаләтләргә бүлешү нигезендә, әлеге устав белән билгеләнгән карарның үтәлешен тәмин итә.

11. Җирле референдумны үткәру турында карар, шулай ук җирле референдумда кабул ителгән карар гражданнар, җирле үзидарә органнары, прокурор, федераль закон белән вәкаләтле дәүләт хакимияте органнары тарафыннан суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.

12 Маддә. Муниципаль сайлаулар

1. Җирлектә муниципаль сайлаулар яшерен тавыш биргәндә гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә бермандатлы сайлау округы буенча җирлек Советы депутатларын сайлау максатында үткәрелә.

2. Җирлек Советы депутаты итеп 18 яше тулган һәм сайлау хокукына ия булган Россия Федерациясе гражданы сайланьрга мөмкин.

Россия Федерациясенең халыкара шартнамәләре нигезендә һәм законда билгеләнгән тәртиптә җирлек территориясендә даими яшәүче чит ил гражданнары җирле үзидарә органнарына сайланьрга һәм сайланьрга, күрсәтелгән сайлауларда башка сайлау гамәлләрендә катнашырга, шулай ук җирле референдумда Россия Федерациясе гражданнары белән бер үк шартларда катнашырга хокуклы.

3. Муниципаль сайлаулар жирлек Советы тарафыннан билгеләнә. Муниципаль сайлауларны билгеләү турындагы карар 90 көннән дә иртәрәк һәм тавыш бирү көненә кадәр 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш. Әлеге карар кабул ителгәннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча массакүләм мәгълүмат чараларында рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш. Федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән очракларда сайлаулар билгеләү турындагы карар жирлекнең сайлау комиссиясе тарафыннан кабул ителә.

4. Муниципаль сайлауларны әзерләү һәм уздыру аларның компетенциясе чикләрендә сайлау комиссияләренә йөкләнә.

5. Жирлек Советы депутатларын сайлау федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

6. Жирлек Советы депутатлары сайлаучыларның сайлау округына вәкиллегең уртача нормасы нигезендә төзелә торган бер мандатлы сайлау округлары буенча сайлана.

7. Бер мандатлы сайлау округы буенча сайланган кандидат тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын алган дип таныла.

Әгәр жирлек Советы депутатларын сайлауда бер мандатлы сайлау округында тавыш бирү бер кандидатура буенча үткәрелсә, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның кимендә 50 процентын алган кандидат сайланган дип санала. Теркәлгән тавышларның тигез саны булса, алдан теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

8. Жирлек Советы депутатларын сайлау нәтижеләре рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

13 Маддә. Депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы эгъзасын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затын чакыртып алу, Муниципаль берәмлек чикләрен үзгәртү, муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

13.1. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү

1. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, закон һәм әлеге устав белән билгеләнгән нигезләр һәм тәртиптә сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынырга мөмкин.

2. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу нигезләре булып депутатның аңа карата ышанычын шик астына куючы һәм депутат вазыйфаларын яисә жирлек башлыгының депутат, жирлек башлыгы статусына туры килми торган гамәлләр кылуда һәм Россия Федерациясе Конституциясен, Татарстан Республикасы Конституциясен, законнарын һәм башка норматив хокукый актларны бозуда депутатның суд тәртибендә расланган конкрет карарлары яисә гамәлләре (гамәл кылмавы) тора федерация һәм Татарстан Республикасы, әлеге Устав һәм башка муниципаль норматив хокукый актлар.

3. Барлык депутат мандатлары яки депутат мандатларының бер өлеше муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органында сайлау берләшмәләре

тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар исемлеге составында сайланган депутатлар белән алмаштырылса, депутатның фикере кулланылмый.

4. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү Халык инициативасы белән үткәрелә.

5. Үткәрү инициативасын тәкъдим итү өчен жирлек Советы депутатын чакыртып алу һәм гражданнарның имзаларын жыю буенча тавыш бирү муниципаль сайлауларда катнашырга хокуклы 10 кешедән ким булмаган инициатив төркем оештырыла.

6. Инициатив төркем жирлекнең сайлау комиссиясенә инициатив төркемне теркәү үтенече белән мөрәжәгать итә. Инициатив төркемнең үтенечнамәсендә депутатның хокукка каршы конкрет карар яисә гамәл кылмавына (гамәл кылмавына) күрсәтмә булырга тиеш, аны чакыртып алу өчен нигез булып торучы депутатның фамилиясе, исеме, атасының исеме, туган көне һәм урыны, сериясе, номеры һәм граждан паспортын алмаштыра торган документ, аның исемен яки кодын, шулай ук һәркемнең яшәү урыны адресын күрсәтергә тиеш инициатив төркем әгъзасы һәм аның исеменнән жирлек территориясендә эшлэргә вәкаләтле затлар. Инициатив төркемнең гаризасы күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары тарафыннан имзаланырга тиеш. Үтенечкә законга каршы күрсәтелгән карарлар яисә депутатның гамәллэре (гамәл кылмавы) расланган суд карары кушылырга тиеш.

7. Инициатив төркемне теркәү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирүне үткәрү инициативасын хуплап имзалар жыю, жыелган имзаларны тикшерү Законда жирле референдум үткәрү өчен билгелэнгән тэртиптэ башкарыла.

8. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгелэнә һәм, «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында»06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законда каралган үзенчэлэклэрне исэпкэ алып, жирле референдум үткэрү өчен законда билгелэнгән тэртиптэ үткэрелә.

9. Жирлек сайлау комиссиясенә инициатив төркемнең үтенечнамәсен караганда, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгелэгэндә тиешле депутат аны кире алу өчен нигез итеп куела торган шартлар буенча аңлатмалар бирергә, кирэкле документларны тапшырырга хокуклы. Элеге депутат сайлау комиссиясе, жирлек Советы утырышлары үткэрелгэнче өч көннән дә соңга калмыйча, аларны үткэрү вакыты һәм урыны турында язмача хэбэр ителергэ тиеш.

10. Жирлек Советы депутаты, тавыш биргэндә, аны чакыртып алу өчен нигез итеп куелган шартлар буенча сайлаучыларга аңлатма бирү максатыннан, инициатив төркем белән бертигез нигездә агитация алып бару хокукына ия.

11. Жирлек Советы депутаты, шул исэптэн жирлек башлыгы, тиешле сайлау округында теркэлгән сайлаучыларның кимендә яртысы тавыш бирсэ, кире алынды дип санала.

12. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү нэтижэлэре рэсми рэвештэ басылып чыгарга тиеш.

13. Сайлау комиссиясе чакыртып алу буенча тавыш бирүгә рәсми төстә йомгак ясаганнан соң 5 көн эчендә инициатив төркем, жирлек Советы һәм тиешле депутатны чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләре турында язмача хәбәр итә.

13.2 Маддә. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның ризалыгын шушы чикләрен үзгәртүгә, жирлекне үзгәртүгә алу максатыннан үткәрелә.

2. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлекнең бөтен территориясендә яисә аның территориясендә бер өлешендә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законда билгеләнгән очракларда уздырыла.

3. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлекнең бөтен территориясендә яисә аның территориясендә бер өлешендә "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 13 маддәсындагы 2 һәм 3 өлешләре һәм 13 маддәсындагы 5 өлешендә үткәрелә.

4. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр анда жирлек халкының яртысыннан артыгы яки жирлекнең сайлау хокукы булган өлешендә катнашса, башкарылган дип санала. Халыкның жирлек чикләрен үзгәртүгә ризалыгы, жирлекне үзгәртеп кору алынган дип санала, әгәр күрсәтелгән үзгәреш өчен тавыш бирүдә катнашучыларның яртысыннан артыгы тавыш биргән булса.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү нәтижеләре һәм кабул ителгән карарлар рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

14 Маддә. Гражданнар жыены

1. Гражданнар жыены жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы формасы булып тора.

2. Жыен «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда һәм «Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының Бәйрәкә-Тамак авыл жирлегенә составына керүче торак пунктларда гражданнар жыенын уздыруга әзерлек тәртибе турында» гы нигезләмә нигезендә каралган очракларда уздырыла.

3. "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ

номерлы Федераль законның 25.1 маддэсында каралган очракларда гражданнар жыены үткэрелергэ мөмкин:

1) аның составына элге торак пункт территориясен башка жирлек (муниципаль район) территориясенэ кертүгэ жәлеп итэ торган күрсәтелгән торак пункт кәргән жирлек (муниципаль район)чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча торак пунктта;

2) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләре гражданнар жыены тарафыннан күрсәтелгән жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча башкарыла торган жирлектә;

3) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләре булган жирлектә 100дән артык кеше сайлау хокукына ия булган жирлектә яшәүчеләр саны, жирлекнең вәкиллекле органын тәзү, аның саны һәм вәкаләтләр срогы турындагы мәсьәлә буенча гражданнар жыены гамәлгә ашырыла;

4) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләре гражданнар жыены белән башкарыла торган жирлектә үзара салымнарны кертү һәм файдалану мәсьәләсе буенча;

5) жирлек, шәһәр эчендәге район, федераль әһәмияттәге шәһәр эче территориясенэ кәргән яки авылар территориядә муниципаль район чикләрендә урнашкан торак пунктта элге торак пункт территориясендә гражданнарның үзара салымнарын кертү һәм файдалану мәсьәләсе буенча;

6) авылар территориядә урнашкан торак пунктта халык инициативасын жирле үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру белән бәйлә мәсьәләләре буенча тәкъдим итү максатыннан;

7) авыл халкының тыгызлыгы түбән булган яки үтеп керү авыр булган жирлектә, авыл жирлегендә халык саны 100 кешедән артмаган булса, жирлекне бетерү мәсьәләсе буенча;

8) авыл торак пункттында авыл торак пункттының староста кандидатурасын тәкъдим итү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл торак пункты старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча;

9) авыл торак пункттында гражданнар жыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очракларда муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс уздырганда конкурс комиссиясе составына кандидатуралар тәкъдим итү максатларында үткэрелергэ мөмкин.

4. Гражданнар жыены муниципаль берәмлек башлыгы яки 10 кешедән ким булмаган сайлау хокукы булган торак пунктта яшәүчеләр төркеме инициативасы белән чакырылырга мөмкин.

5. Жыен уздыру инициативасын хуплап жыелырга тиешле имзалар саны сайлау хокукы булган, даими яки күбесенчә торак пункт территориясендә яшәу урыны буенча теркәлгән гражданнар санының 5 процентын тәшкил итә, әмма 25 имза була алмый.

6. Муниципаль берәмлек башлыгы чакырып ала торган гражданнар жыены муниципаль берәмлек башлыгы карары белән билгеләнә, инициатив төркем тарафыннан чакырыла торган гражданнар жыены муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы карары белән билгеләнә.

7. Торак пунктта яшәүчеләр алдан ук гражданнар жыенын уздыру вакыты һәм урыны турында хәбәр итәләр, «Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының Бәйрәкә-Тамак авыл жирлегенә составына керүче торак пунктларда гражданнар жыенын уздыруга әзерлек тәртибе турында»нигезләмәдә билгеләнгән тәртиптә муниципаль хокукый акт проекты һәм гражданнар жыенын хәл итүгә чыгарыла торган мәсьәләләр буенча материаллар белән алдан ук таныштыралар.

8. Жыенда кабул ителгән карарлар муниципаль хокукый актлар булып тора, муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан имзалана һәм Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш.

9. Жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларының гражданнар жыенында катнашуы мәжбүри.

10. Гражданнар жыенында жирлек башлыгы яки гражданнар жыены сайлаган башка зат рәислек итә.

11. Гражданнар жыенында катнашучыларның яртысыннан артыгы аның өчен тавыш бирсә, жыенның карары кабул ителгән дип санала.

12. Гражданнар жыенында кабул ителгән карарлар жирлек территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш.

13. Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә вазыйфаи затлары гражданнар жыенында кабул ителгән карарларның жирлек уставы белән билгеләнгән вәкаләтләрне бүлешү нигезендә үтәлүен тәмин итәләр.

14. Гражданнар жыенында кабул ителгән карарлар рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

Гражданнар жыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очракларда муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс уздырганда конкурс комиссиясе составына кандидатуралар тәкъдим итү максатларында үткәрелергә мөмкин.

Жыен торак пунктта яки авыл жирлегендә яшәүчеләрнең яртысыннан артыгы катнашында хокуклы. Гражданнар жыенында катнашучыларның яртысыннан артыгы аның өчен тавыш бирсә, гражданнар Жыенының карары кабул ителгән дип санала.

15 Маддә. Гражданнарның хокукый инициативасы

1. Гражданнар әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокук чыгару инициативасына хокуклы.

2. Сайлау хокукы булган кешеләр саныннан 3 проценттан артмаган санда сайлау хокукы булган бер төркем гражданнар хокук чыгару инициативасы белән чыгыш ясый ала.

3. Хокукый актлар чыгару инициативасын гамәлгә ашыру максатларында гражданнар хокуклы:

- яшәү урыны (эш) буенча гражданнар жыелышларын һәм хокук чыгару инициативасы буенча фикер алышу һәм тәкъдим итү буенча башка коллектив чаралар оештырырга һәм үткәрергә;

- хокук чыгару инициативасын тәкъдим итүгә кул кую буенча инициатив төркемнәр төзергә;

- жирлектә яшәүчеләрнең имзаларын жыю һәм хокук чыгару инициативасын законнарға каршы килмәгән юллар белән тәкъдим итүгә ярдәм итү өчен агитация алып бару.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары гражданнырға хокук чыгару инициативасын тормышка ашыруда ярдәм итәргә тиеш.

5. Гражданнырның хокукий инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукий акт проекты жирлек Советы тарафыннан аның ачык утырышында, жирлек башлығы, әлеге устав белән билгеләнгән компетенцияләре нигезендә, аны керткән көннән өч ай эчендә мәжбүри каралырга тиеш.

Гражданнырның инициатив төркеме вәкилләренә күрсәтелгән проектны караганда үз позицияләрен күрсәтү мөмкинлегә тәэмин ителергә тиеш.

6. Гражданнырның хокукий инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукий акт проектына карау процедурасы жирлек Советы Регламенты, жирлек башлығының норматив хокукий акты белән тиешенчә билгеләнә.

7. Гражданнырның хокукий инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукий акт проектына карау нәтижеләре буенча кабул ителгән мотивацияләнгән карар рәсми рәвештә аның инициативалы гражданныр төркеменә кергән игътибарга житкерелергә тиеш.

16 Маддә. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә турыдан-туры халык тарафыннан гражданныр жыелышлары һәм конференцияләре, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнары булдыру аша башкарыла.

1.1. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданнырның яшәу урыны буенча жирлекнең бер өлешендә, мөстәкыйль рәвештә һәм жирле әһәмияткә ия мәсьәләләр буенча үз инициативаларын гамәлгә ашыру жаваплылығы итеп оештыруны аңлата.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданныр яшәвенә түбәндәге территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы торак йортның подъезды; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; жирлек булмаган авыл торак пункты; гражданныр яшәүнең башка территорияләре.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре жирлек Советы тарафыннан әлеге территориядә яшәүче халык тәкъдиме буенча билгеләнә.

4. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган Территория башка шундый территория составына керә алмый.

5. Территориаль ижтимагый үзидарә аның Уставы нигезендә юридик зат була ала һәм коммерцияле булмаган оешманың оештыру-хокукий рәвешендә дәүләт төркәвенә алынырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында билгеләнә:

1) ул башкарыла торган территория;

2) Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенә максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;

- 3) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарының вәкаләтләрен формалаштыру, туктату тәртибе, хокуклары һәм бурычлары, вәкаләтләре вакыты;
  - 4) карарлар кабул итү тәртибе;
  - 5) мөлкәтне сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәт һәм финанс чараларыннан файдалану һәм файдалану тәртибе;
  - 6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.
7. Территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегә мәсьәләләре буенча гражданнарның жыелышлары, конференцияләре аның Уставы нигезендә жыела.
8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышы, әгәр анда уналты яше тулган территориядә яшәүчеләрнең кимендә өчтән бере катнашса, хокуклы дип санала.
- Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе, әгәр анда гражданнар жыелышларында сайланган делегатларның өчтән икесеннән дә ким булмаган катнашса, уналты яше тулган территориядә яшәүчеләрнең өчтән береннән ким булмаган өлешен тәшкит итүче хокуклы дип санала.
9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданнар жыелышы, конференцияләренә махсус вәкаләтләренә керә:
- 1) территориаль ижтимагый үзидарэ органнары структурасын билгеләү;
  - 2) Территориаль ижтимагый үзидарэ уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр кертү;
  - 3) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарын сайлау;
  - 4) территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегенә төп юнәлешләрен билгеләү;
  - 5) территориаль ижтимагый үзидарэ керемнәре һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;
  - 6) территориаль ижтимагый үзидарэ органнары эшчәнлегә турындагы хисапларны карау һәм раслау.
10. Территориаль ижтимагый үзидарэ органнары:
- 1) Тиешле территориядә яшәүче халык мәнфәгатьләрен яклый;
  - 2) гражданнар жыелышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәләшен тәмин итәләр;
  - 3) территорияне төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданнарның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген, күрсәтелгән гражданнар акчалары исәбеннән дә, шулай ук жирле бюджет акчаларын кулланып территориаль ижтимагый үзидарэ органнары һәм жирле үзидарэ органнары арасындагы килешү нигезендә дә башкара алалар;
  - 4) жирле үзидарэ органнарына (жирлек Советы, жирлек башлыгы һәм жирлек башкарма комитеты) әлегә органнар һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле, күрсәтелгән актларны кабул итү компетенциясенә кертелгән муниципаль норматив хокукый актлар проектларын кертергә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

16.1 Маддә. Авыл торак пункты старостасы

1. Авыл торак пункты старостасы муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы итеп билгеләнә, аның составына әлеге авыл торак пункты керә, әлеге авыл жирлеге территориясендә яшәүче һәм актив сайлау хокукына ия затлар арасынан авыл торак пункты гражданның жыены тәкъдиме буенча.

2. Авыл торак пункты старостасы дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче зат түгел, хезмәт мөнәсәбәтләрендә һәм жирле үзидарә органнары белән турыдан-туры бәйлә башка мөнәсәбәтләрдә була алмый.

3. Авыл торак пункты старостасының вәкаләт срогы 2 елга билгеләнә.

4. Авыл торак пункты старосталары вәкаләтләре муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы карары белән, аның составына әлеге авыл торак пункты керә, авыл торак пункты гражданның жыены тәкъдиме буенча, шулай ук билгеләнгән очракларда вакытыннан алда туктатыла 1 пунктларда - 7 өлешләр 10 маддәсындагы 40 "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принципнары турында" Федераль законның 06.10.2003 N 131-ФЗ.

5. Авыл торак пунктының старостасы аңа йөкләнгән бурычларны хәл итү өчен:

1) авыл торак пунктында жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү мәсьәләләре буенча жирле үзидарә органнары, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр һәм башка оешмалар белән хезмәттәшлек итә;

2) халык белән, шул исәптән гражданның жыеннарында, жыелышларында, конференцияләрендә катнашу юлы белән дә, мондый чаралар нәтижеләре буенча мөрәжәгатьләрне һәм тәкъдимнәрне, шул исәптән жирле үзидарә органнары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль хокукый актлар проектлары рәвешендә рәсмиләштерелгән тәкъдимнәрне жиберә;

3) авыл халкына жирле үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча хәбәр итә, шулай ук жирле үзидарә органнарыннан алынган башка мәгълүматны аларга житкерүдә ярдәм итә;

4) жирле үзидарә органнарына гавами тыңлаулар һәм ижтимагый фикер алышулар оештыруда һәм үткәрүдә, аларның нәтижеләрен авыл торак пунктында игълан итүдә ярдәм итә;

5) Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә муниципаль берәмлек уставында һәм (яисә) муниципаль берәмлек вәкиллекле органының норматив хокукый актында каралган башка вәкаләтләрне һәм хокукларны гамәлгә ашыра.

6. Авыл торак пунктының старостасы билгели алмый:

1) дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче;

2) суд тарафыннан сәләтсез яки чикләнгән сәләтле дип танылган;

3) түләнмәгән яки бетерелмәгән хөкем ителү.

17 Маддә. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру тәртибе

1. Гражданнар, жирле үзидарә органнары инициативасы буенча территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру максатларында гражданнарның инициатив төркеме оештырыла, ул территориаль ижтимагый үзидарә Уставы проектын эшләне һәм әлеге территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотыла торган территориядә яшәүче гражданнар жыелышын оештыруны гамәлгә ашыра.

2. Гражданнар жыелышы Тиешле территориядә территориаль ижтимагый үзидарә булдыру турында Карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү белән бәйле мәсьәләләр буенча жирлек Советында гражданнар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле вәкилле (вәкилләрен) билгели.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә уставы теркәлгәннән бирле гамәлгә куелган дип санала.

18 Маддә. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өчен жирлек башлыгына гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) тапшырыла:

гражданнар жыелышының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гариза;

гражданнар жыелышы беркетмәсе, анда территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында Карар кабул ителде, аның фамилиясен, исемен, әтисенен исемен, туган көнен, сериясен, номерын һәм гражданин паспортын алмаштыручы документны, һәр вәкаләтле вәкиллең яшәү урыны адресын күрсәттеләр;

территориаль ижтимагый үзидарә Уставының ике нөсхәсе.

2. Башка документларны тапшыру таләбе, әлеге маддәнең 1 пунктында билгеләнгән документлардан тыш, рөхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилгә документлар алуда исемлекне һәм аларны алу датасын күрсәтеп расписка бирелә.

3. Жирлек башлыгы, территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында документлар кергән көннән алып, уставны теркәү яки аны теркәүдән баш тарту турында жирлек Советының карар проектын алдан карауны һәм эзерләүне оештыра.

4. Гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә уставын алдан караганда һәм жирлек Советы утырышында киңәш бирү хокукы белән катнашырга хокуклы.

5. Жирлек советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү яки әлеге документларның 1 өлешендә жирлек башлыгы тарафыннан күрсәтелгән документларны алганнан соң 30 көн эчендә аны теркәүдән баш тарту турында Карар кабул итә. Законны теркәүдән баш тарту мотивацияләнергә тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту өчен нигез булып территориаль ижтимагый үзидарә уставы нормаларына, Россия

Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, жирлек Уставына, башка муниципаль норматив хокукый актларга каршы килү тора.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә булдыруның максатка ярашлы булмавы сәбәпләре буенча территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту рәхсәт ителми.

8. Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү мәсьәләсе буенча мотивацияләнган карар өч көн дәвамында рәсми рәвештә гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләр) игътибарына житкерелергә тиеш.

9. Жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында Карар кабул иткән очракта, уставның бер нөсхәсе, аны теркәү турындагы тамга белән, гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, икенче нөсхә жирлек Советында саклана.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә уставына кертелә торган үзгәрешләр жирлек Советы тарафыннан әлеге маддәда билгеләнган тәртиптә теркәлергә тиеш. Әлеге үзгәрешләр теркәлгән көннән үз көченә керә.

19 Маддә. Ижтимагый тыңлаулар, жәмәгать фикер алышулары.

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль хокукый актлар проектлары буенча фикер алышу өчен жирлек Советы, жирлек башлыгы тарафыннан халык алдында тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Халык тыңлаулары халык, жирлек советы яки жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә.

Халык яки жирлек Советы инициативасы белән үткәрелә торган гавами тыңлаулар жирлек Советы тарафыннан, ә жирлек башлыгы инициативасы буенча жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Халык тыңлауларына чыгарга кирәк:

1) жирлек уставы проекты, шулай ук жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, әлеге уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе (уставы) яисә Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертелгән очрактардан тыш;

2) жирлек бюджеты проекты һәм аның үтәләше турында хисап;

2.1 муниципаль берәмлекнең социаль-иқътисадый үсеше стратегиясе проекты;

3) "жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 13 маддәсы нигезендә жирлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү юлы белән йә гражданнар жыеннарында күрсәтелгән жирлек халкының ризалыгын алу таләп ителә торган очрактардан тыш, жирлекне үзгәртеп кору турында мәсьәләләр.

4. Гавами тыңлаулар уздыру турындагы карар, әгәр гамәлдәге законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, тиешле орган яки жирлекнең вазыйфаи заты

тарафыннан каралган көнгә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Халык тыңлауларына чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукый акт проекты, эгәр гамәлдәге законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, халык алдында тыңлаулар үткәргүгә 7 көннән дә соңга калмыйча, бастырып чыгарылырга (халык алдында чыгарылырга тиеш) тиеш.

6. Халык алдында тыңлаулар уздыру турындагы карар басылып чыккан көннән алып, жирлек халкы жирлек башлыгына халык тыңлауларына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча язма тәкъдимнәр һәм кисәтүләр, шул исәптән муниципаль норматив хокукый акты халык алдында тыңлауга чыгарыла торган төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр жибәрергә хокуклы. Жирлек башлыгы тәкъдимнәргә һәм кисәтүләргә гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәртмәләр гавами тыңлауларда катнашучылар игътибарына житкерелә.

7. Гавами тыңлаулар, эгәр гамәлдәге законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, муниципаль норматив хокукый акт проектына карау көненә 7 көннән дә соңга калмыйча үткәрелә. Гавами тыңлаулар белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар чакыруы белән үткәрелә. Халык тыңлауларында жирлектә яшәүче һәр кеше катнашырга хокуклы.

8. Гавами тыңлаулар уздыру йомгаклары буенча жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең вазыйфай затлары тарафыннан муниципаль норматив хокукый акт проектына кабул итү компетенциясенә кертелгән тәкъдимнәр мәжбүри каралырга тиеш.

9. Жәмәгать тыңлаулары нәтижеләре, эгәр дә гамәлдәге законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, Жәмәгать тыңлауларын үткәргәннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча бастырылырга тиеш.

10. Гавами тыңлауларны оештыру һәм үткәрү тәртибе жирлек советы раслаган гавами тыңлаулар турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.

11. Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияләргә планлаштыру проектлары, территорияләргә межанлау проектлары, территорияләргә төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, расланган документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектлар, жир кишәрлегеннән яки капитал төзелеш объектларыннан шартлы рәвештә файдалануга рөхсәт бирү турындагы карарлар проектлары, объектлар төзелешенә, реконструкцияләргә иң чик параметрларыннан читкә тайпылуга рөхсәт бирү турындагы карарлар проектлары буенча капитал төзелеш, жир кишәрлекләргә һәм капитал төзелеш объектларыннан расланган жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре булмаганда мондый куллануның бер төрен үзгәртү мәсьәләләре буенча ижтимагый фикер алышулар яисә халык алдында тыңлаулар үткәрелә, аларны оештыру һәм үткәрү тәртибе жирлек уставы һәм (яисә) шәһәр төзелеш эшчәнлегенә турындагы закон нигезләмәләргә исәпкә алып жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.»

12. Жирлек Советы вәкаләтләре гражданның жыены тарафыннан башкарыла торган жирлектә халык алдында тыңлаулар һәм ижтимагый фикер

алышулар муниципаль хокукый актлар проектлары һәм гражданнар жыены тарафыннан кабул ителә торган мәсьәләләр буенча үткәрелмәскә мөмкин.

20 Маддә. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу, жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары эшчәнлегә турында халыкка мәгълүмат житкерү, жирлек территориясендә территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру өчен гражданнар жыелышлары үткәрелергә мөмкин. Гражданнар жыелышлары микрорайоннар, торақ массивлар, кварталлар, урамнар, торақ йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыелышы халык, жирлек Советы, жирлек башлыклары инициативасы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очрақларда үткәрелә.

3. Жирлек Советы инициативасы белән яки жирлек башлыгы тарафыннан үткәрелә торган гражданнар жыелышы тиешенчә жирлек советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар жыелышы жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарының язма тәкъдиме буенча, тиешле территориядә яшәүчеләрнең 10 проценттан да ким булмаган гражданнар төркеме, шул территорияләрдә урнашкан предприятие, учреждение, оешма житәкчеләре тарафыннан билгеләнә.

Гражданнар жыелышын уздыру турындагы тәкъдимдә аның каравына, жыелышны уздыру вакытына һәм урынына чыгарыла торган сораулар исемлегә булырга тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә жыелышны уздыру инициативасы белән гражданнар төркеме мөрәжәгать итсә - бу гражданнар, аларның һәрберсенен фамилиясен, исемен, әтисенен исемен, туган көнен, яшәү урынын күрсәтеп мөрәжәгать итәләр.

Жирлек советы үзенә якындагы утырышында гражданнар жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимне карый.

Жирлек советы гражданнар жыелышын үткәрүдән баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын уздыру вакыты һәм урыны һәм фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләр жыелышны үткәргән көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәләр, моның өчен массакуләм мәгълүмат чараларын, почта хәбәрләрен, фатирларда йөрәп чыгуларны, игъланнарны һәм башка мөмкин булган чараларны кулланып.

Гражданнар жыелышын әзерләү һәм уздыруны жирлек башкарма комитеты тәмин итә.

7. Жыелышлар эшендә әлегә территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия гражданнар катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокуклы гражданнарның гомуми саны Муниципаль сайлаулар уздырганда кулланыла торган Россия Федерациясе чикләрендә тору урыны һәм яшәү урыны буенча

Россия Федерациясе гражданнын теркәү исәбе белешмәләре нигезендә билгеләнә.

Жыелышта жыелышта катнашырга хокуклы гражданнын кимендә өчтән бере катнашса, гражданин жыелышы хокуклы дип санала.

Жыелыш карарлары жыелышта катнашучы гражданнын күпчелек тавышлары белән кабул ителә.

8. Гражданнын жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларына мөрәжәгатьләр кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең жирле үзидарә органнары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданин жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча гражданин жыелышы аның компетенциясенә территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданнын жыелышы тарафыннан кабул ителгән мөрәжәгатьләр жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш.

11. Гражданнын жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе, шулай ук гражданин жыелышының вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

12. Гражданнын жыелышы нәтижәләре аны үткәргәннән соң бер ай эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

21 Маддә. Гражданнын конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданнын конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлекнең барлык халкы вәкилләренә фикерләрен ачыклау кирәк булган очракта үткәрелә. Жирлекнең тиешле территориаль өлешләрендә яшәүчеләр арасынан гражданин (делегатлар жыелышы) конференциясе гражданин жыелышын чакыру авыр булган очракларда үткәрелә.

2. Гражданнын (делегатлар жыелышларын) билгеләү һәм үткәрү, делегатлар сайлау тәртибе жирлек советының әлеге Уставы һәм (яки) норматив хокукый акты белән билгеләнә. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча гражданин (делегатлар жыелышы) конференциясе территориаль ижтимагый үзидарә Уставында каралган тәртиптә һәм очракларда билгеләнә һәм үткәрелә.

3. Гражданнын конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданин жыелышы вәкаләтләрен башкара.

4. Гражданнын конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, жирлек Советы, жирлек башлыклары инициативасы белән үткәрелә. Жирлек Советы инициативасы буенча яки жирлек башлыгы тарафыннан үткәрелә торган гражданин (делегатлар жыелышы) конференциясе тиешенчә жирлек советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданин конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы), эгәр анда сайланган делегатларның кимендә өчтән бере катнашса, хокуклы дип санала. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) карарлары конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

6. Гражданнар конференциясе нәтижеләре (делегатлар жыелышы) аны үткәргәннән соң бер ай эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

22 Маддә. Гражданнарны сораштыру

1. Гражданнар арасында сораштыру жирлекнең бөтен территориясендә яисә өлешендә халыкның фикерен ачыклау һәм аны исәпкә алу өчен жирле үзидарә органнары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары тарафыннан карарлар кабул ителгәндә үткәрелә.

Сораштыру нәтижеләре рекомендация.

2. Сораштыруда сайлау хокукына ия булган жирлектә яшәүчеләр катнашырга хокуклы.

3. Гражданнар арасында сораштыру инициатива буенча үткәрелә:

1) жирлек советы яки жирлек башлыгы-жирле әһәмияткә ия мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - жирлек жирләренең республика һәм республикаара әһәмияттәге объектлар өчен максатчан билгеләнешен үзгәртү турында Карар кабул иткәндә гражданнар фикерен исәпкә алу өчен.

4. Гражданнар арасында сораштыру үткәрү һәм билгеләү тәртибе Татарстан Республикасы Законы нигезендә жирлек советының әлеге Уставы һәм (яисә) норматив хокукый актлары белән билгеләнә.

5. Гражданнарны сораштыруны билгеләү турындагы карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Жирлек Советының гражданнар арасында сораштыру үткәрү турындагы карарында билгеләнә:

1) сораштыру үткәрү вакыты һәм вакыты;

2) Сораштыру үткәргәндә тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) сорау (сораулар) формулировкасы;

3) сораштыру үткәрү методикасы;

4) сораштыру таблицасының формасы;

5) сораштыруда катнашучы авыл жирлегендә яшәүчеләрнең минималь саны.

6. Жирлектә яшәүчеләр гражданнар арасында сораштыру үткәрелгәнче 10 көннән дә ким булмаска тиеш.

7. Гражданнар арасында сораштыруны эзерләү һәм үткәрү белән бәйле чараларны финанслау тормышка ашырыла:

1) жирлек бюджеты акчалары хисабына-жирлекнең жирле үзидарә органнары инициативасы буенча сораштыру үткәргәндә;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары хисабына - Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру үткәргәндә.

8. Сораштыру нәтижеләре аны үткәргәннән соң бер ай эчендә бастырылырга тиеш. Сораштыру нәтижеләре белән жирлектә яшәүче һәр кеше таныша ала. Сораштыру нәтижеләре жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул ителгәндә исәпкә алынырга тиеш.

23 Маддә. Жирле әһәмияттәге иң мөһим мәсьәләләр турында халык фикер алышуы

1. Муниципаль норматив хокукый актлар проектларын һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләргә халык фикер алышуына чыгару турындагы карар жирлек Советы тарафыннан үз инициативасы буенча яисә тиешле территориядә яшәүче гражданныр таләбе буенча, жирлек Советы тарафыннан билгеләнә торган тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проекты тексты һәм халык фикер алышуына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча башка материаллар, аларны халык фикер алышуына чыгару турында Карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча, массакүләм мәгълүмат чараларында бастырыла, жирлек халкына жиберелә, халык белән танышу өчен уңайлы урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка игълан ителә.

3. Халык фикер алышуына мәсьәләне күтәрү белән бер үк вакытта жирлек Советы тәкъдимнәргә һәм кисәтүләргә карау буенча эшне оештыру вакытын һәм тәртибән билгели, әлегә максат өчен махсус комиссия төзиләр.

4. Жирлек советы үзе чыгара торган муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышуны тәмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәртмәләр жирлек советына жиберелә.

6. Муниципаль норматив хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәртмәләр жирлек Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышу нәтижеләре турында халыкка бер ай вакыт хәбәр ителә.

23.1 Маддә. Ижтимагый (консультатив) киңәшләр Авыл жирлекләре

1. Гражданнырның һәм жирле үзидарә органнарының жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карарлар эшләгәндә һәм тормышка ашырганда халык ихтыяжларын һәм мәнфәгатьләрен исәпкә алу, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә жәмәгать контролен гамәлгә ашыру максатларында жирлекнең ижтимагый советы төзелә.

2. Жирлекнең ижтимагый советы шәһәр халкы, ижтимагый берләшмәләр һәм башка коммерциячел булмаган оешмалар вәкилләре эшчәнлегендә ирекле катнашу нигезендә формалаша.

3. Жирлекнең ижтимагый советын формалаштыру тәртибе, аның утырышларын үткәрү һәм карарлар кабул итү тәртибе, жирлекнең жирле үзидарә органнарының мәгълүмат бирү, консультация бирү һәм жирлекнең ижтимагый советы эшчәнлегенә ярдәм итүгә кагылышлы хокуклары, бурычлары һәм җаваплылыгы, аны таркату процедурасы, шулай ук аны оештыру һәм

эшчәнлегенә башка мәсьәләләре жирлек Советы тарафыннан расланган Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Башка ижтимагый (консультатив) Советлар жирлекнең жирле үзидарә органнары каршында аларның карарлары нигезендә барлыкка килергә мөмкин.

5. Ижтимагый (консультатив) советларда эш ижтимагый башлангычларда башкарыла.

24 Маддә. Гражданнарның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре

1. Гражданнар жирлекнең жирле үзидарә органнарына шәхси һәм коллектив мөрәжәгатьләргә хокуклы.

2. Гражданнар мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясе гражданның мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 02.05.2006 ел, № 59-ФЗ Федераль закон, «Татарстан Республикасында гражданнарның мөрәжәгатьләре турында» 12.05.2003 ел, № 16-ТРЗ Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

3. Гражданнарның мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен жирле үзидарә вазыйфай затлары Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә җавап тоталар.

25 Маддә. Авыл жирлегендә яшәүчеләр тарафыннан жирле үзидарәне гамәлгә ашыруның һәм аны тормышка ашыруда катнашуның башка формалары

1. Әлеге устав белән беррәттән, федераль законнарда каралган жирле үзидарәне гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы формалары нигезендә, гражданнар жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарда, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формаларда катнашырга хокуклы.

2. Жирле үзидарәнең турыдан-туры башкарылуы һәм халыкның жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашуы законлылык, иреклек принципнарына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары халыкка турыдан-туры жирле үзидарә башкаруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында булышлык итәргә тиеш.

III башлык. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ

26 Маддә. Жирлек советы – жирлекнең жирле үзидарә органы

1. Жирлек советы-жирлекнең сайланулы, жирле үзидарә вәкиллеке органы.

2. Жирлек Советының рәсми исеме - " Ютазы муниципаль районы Бәйрәкә-Тамак авыл жирлеге Советы».

3. Жирлек Советының вәкаләтләр вакыты-5 ел

4. Жирлек советы жирлек халкына хисап тотты һәм контроль астында тотылды.

5. Жирлек советының мөһере, үз исеме язылган бланклары бар.

6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары, Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә, жирлек бюджетында аерым юл белән карала.

27 Маддә. Жирлек советы составы

1. Жирлек Советы муниципаль сайлауларда бер мандатлы сайлау округлары буенча сайланучы 7 депутаттан тора

2. Жирлек советы, аның составына жирлек Советының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесен сайлап алганда, хокуклы була.

28 Маддә. Жирлек Советы депутаты статусы

1. Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының «Бәйрәкә-Тамак авыл жирлегенә» муниципаль берәмлегенә депутат, жирле үзидарәнен сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнен сайланулы вазыйфай заты вәкаләтләре вакыты биш ел тәшкил итә.

2. Жирлек Советы депутаты, әлеге устав белән билгеләнгән очраклардан тыш, депутатлык эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт бурычларын үтәү белән бергә алып бара.

3. Депутат, жирле үзидарәнен сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнен сайланулы вазыйфай заты, муниципаль вазыйфаны биләүче бүтән зат "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны үтәргә тиеш. "Коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы федераль закон, 2012 елның 3 декабрәндәге 230 номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны, бурычларны үтәмәү очракларында депутат, жирле үзидарәнен сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнен сайланулы вазыйфай заты, муниципаль вазыйфаны биләүче бүтән зат вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла "дәүләт вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы "аерым категория затларның сәчетларын (кәртеменәрен) ачуны һәм булдыруны тыю, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында акчаларны һәм кыйммәтләренә саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яки) файдалануны тыю турында" Федераль закон.

4. Жирлек Советы депутатына Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары нигезендә үз вәкаләтләрен тоткарлыксыз башкару өчен шартлар тәмин ителә.

5. Жирлек Советы депутаты депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә тиеш, алар арасында депутатның түбәндәге йөкләмәләре булырга тиеш:

1) депутат статусын жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфай затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданныр эшчәнлегенә аның шәхсэн яки якын

туганнарына кагылышлы мәсьәләләренә хәл иткәндә йогынты ясау өчен кулланмаса;

2) депутат вазифаларының объектив үтәлешенә шик тудырырга, шулай ук аның абруена яки жирлек Советының абруена зыян китерә алган конфликтлы ситуацияләрдән качарга;

3) мәнфәгатьләр конфликты барлыкка килү куркынычы астында - шәхси кызыксыну депутат вазифаларының объектив үтәлешенә йогынты ясый яки тәэсир итә ала торган ситуация-бу хакта жирлек советына хәбәр итү һәм әлегә мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау яки жайга салуга юнәлдерелгән карарын үтәү;

4) жирлек Советында билгеләнгән гавами чыгышлар кагыйдәләрен үтәргә;

5) депутат эшчәнлегә белән бәйле булмаган максатларда, Федераль закон нигезендә кертелгән белешмәләренә яшерен характердагы белешмәләргә таратмаса һәм кулланмаса, аңа депутат вазифаларын башкару белән бәйле рәвештә билгеле булган мәгълүматларга;

6) физик һәм юридик затлардан депутат йөкләмәләрен үтәүгә бәйле рәвештә (бүләкләр, акчалата бүләкләр, ссудалар, хезмәтләр күрсәтү, күнел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары һәм башка бүләкләр)акча алмаса;

6. Үз вәкаләтләрен даими нигездә башкаручы жирлек Советы депутаты хокуклы түгел:

1) эшкуарлык эшчәнлегә белән шәхсэнә яисә ышанычлы затлар аша шөгыйльләнергә, коммерцияле оешма белән идарә итүдә яки коммерциячел булмаган оешма белән идарә итүдә катнашырга (Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләр советы идарәсендә, башка муниципаль берәмлекләр берләшмәләрендә, сәяси партиядә катнашудан тыш, съездда (конференциядә) яки башка ижтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, бакчачылык, яшелчәчелек, дача кулланучылар кооперативларының гомуми жыелышында катнашудан тыш милекчеләр ширкәтләре), федераль законнарда каралган очраклардан һәм оешма белән идарә итүдә катнашу Россия Федерациясе законнары нигезендә жирле үзидарә органы исемненнән гамәлгә ашырыла торган очраклардан тыш;

2) укытучылык, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш башка түләүле эшчәнлек белән шөгыйльләнергә. Шулай ук вакытта мөгаллимлек, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек чит дәүләтләр, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданлыгы булмаган затлар акчасы хисабына гына финанслана алмый, әгәр Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсе яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса;

3) Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсе яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительлек яки Күзәтчелек советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларының башка органнары һәм Россия Федерациясе территориясендә гамәлдә булган структур бүлекчәләре составына керергә.

7. Даими нигездә биләгән муниципаль вазифаларны биләүче затлар тапшырырга тиеш:

7.1.үзенә керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр, шулай ук Россия Федерациясе норматив хокукий актларында билгеләнгән тәртиптә хатынының (иренә) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр.

7.2 әгәр килешү әлеге затның һәм аның хатынының (иренә) соңгы өч елда алда торган гомуми керемнән артып киткән булса, жир кишәрлеге, башка күчәмсез милек объекты, транспорт чарасы, кыйммәтле кәгазьләр, акцияләр (катнашу өлешләре, оешмаларның устав (туплау) капиталында пайлар) сатып алу буенча үзенә чыгымнары, шулай ук хатынының (иренә) һәм балигъ булмаган балаларының чыгымнары турында мәгълүматлар сдалаюлар һәм чыганаclar турында сдалаюлар, алар исәбенә башкарылган сдалаюлар.

7.3. Коррупциягә каршы тору турында Россия Федерациясе законнары нигезендә депутат, жирле үзидарәнә сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнә сайланулы вазыйфаи заты тарафыннан бирелә торган керемнәр, чыгымнар, милек һәм милек характерындагы йөкләмәләр турында белешмәләрнә дәрәсләген һәм тулылыгын тикшерү Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы Президенты карары белән үткәрелә.

7.4. Тикшерү нәтижәсендә чикләүләренә, тыюларны, "коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрәдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрәдәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, 2013 елның 7 маендагы 79 номерлы Федераль закон белән билгеләнгән вазыйфаларны үтәмәү фактларын ачыклаганда-"аерым категория затларга сәет (кәремнәр) ачуны һәм булдыруны тыю, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында акча һәм кыйммәтләренә саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) файдалануны тыю турында" ФЗ, Татарстан Республикасы Президенты депутат, жирле үзидарәнә сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнә сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән жирле үзидарә органына мәрәжәгать итә.тиешле карар кабул итәргә вәкаләтле үзидарә яки судка.

7.5. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затларның керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация чәлтәрәндә жирле үзидарә органнарының рәсми сайтларында урнаштырыла һәм (яки) массакүләм мәгълүмат чараларына муниципаль хокукий актлар белән билгеләнгән тәртиптә бастырып чыгару өчен бирелә.»

8. Жирлек Советы депутаты статусы белән бәйле чикләүләр «дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында»2012 елның 3 декабрәдәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон белән федераль законнар белән билгеләнә.

9. Депутатның сайлаучылар белән очрашулары махсус билгеләнгән урыннарда, шулай ук ишегалды территорияләрендә үткәрелә, аларны үткәрү

тормыш белән тәмин итү, транспорт яки социаль инфраструктура, элементә, жәяүлеләр хәрәкәтенә һәм (яки) транспорт чараларына комачаулык тудырмаса, гражданның торак биналарына яки транспорт, яки социаль инфраструктура объектларына керү мөмкинлеге тудырмаса. Мондый очрашулар турында Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарына яки жирле үзидарә органнарына хәбәр итү кирәк түгел. Шул ук вакытта депутат күрсәтелгән органнарда аларны үткәрү көне һәм вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокуклы.

10. Жирле үзидарә органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткәрү өчен махсус билгеләнгән урыннарны билгели, шулай ук депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткәрү өчен жирле үзидарә органнары тарафыннан бирелә торган биналар исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгели.

11. Депутатның ачык чара рәвешендә сайлаучылар белән очрашулары Россия Федерациясенә җыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турындагы законнары нигезендә үткәрелә.

12. Жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнары белән билгеләнә торган гавами чара рәвешендә депутатның сайлаучылар белән очрашуларын оештыруга яки үткәрүгә комачаулавы Россия Федерациясе законнары нигезендә административ җаваплылыкка тартыла.

29 Маддә. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук аның сайлау округы территориясендә урнашкан предприятиеләр, оешмалар, дәүләт һәм башка органнар коллективлары белән элементдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында елына ким дигәндә бер тапкыр отчет бирә һәм жирлек советының эше турында вакыт-вакыт хәбәр итә, шулай ук айга бер тапкыр сайлаучыларны кабул итә.

3. Жирлек Советы депутаты жирлектә яшәүчеләрнең законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәмин итү буенча законнарда каралган чаралар күрергә, шул исәптән алардан кәргән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятьләрне карарга, алардагы мәсьәләләрне дәрәс һәм вакытында хәл итүгә ярдәм итәргә тиеш.

30 Маддә. Яңа сайланган жирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш жирлек Советы беренче утырышка жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча җыелачак. Сайлаулардан соң беренче утырыш - жирлек башлыгы, ә ул булмаган очракта-жирлек сайлау комиссиясе тарафыннан чакырыла.

2. Жирлек советының яңа башлык сайланганчы беренче утырышын жирлек Советының яшь буенча иң өлкән депутаты ача һәм алып бара.

31 Маддә. Жирлек Советы компетенциясе

1. Жирлек Советы компетенциясендә:

- 1) жирлек уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр кертү;
- 2) закон нигезендә жирлек территориясендә гомуми мәжбүри кагыйдәләр билгеләү;
- 3) жирлек бюджетын һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;
- 4) салымнар һәм жыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, аларны түләү буенча ташламалар бирү;

4.1 муниципаль берәмлекнең социаль-иқтисадый үсеше стратегиясен раслау;

- 5) жирлекне үстерү планнарын һәм программаларын кабул итү, аларның үтәләше турында хисапларны раслау;
- 6) чикләренә үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору турында инициатива тәкъдим итү;
- 7) жирлек Советы депутатларын сайлау; жирлек Советы депутатларын сайлау буенча сайлау округлары схемасын раслау;
- 8) жирле референдумны билгеләү;
- 9) жирлек башлыгын сайлау
- 10) Ютазы муниципаль районы Советына жирлек вәкиле сайлау;
- 11) жирлекнең башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренә чик санын билгеләү;
- 12) жирлекнең сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләү;
- 13) жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору, жирлек Советы депутатын чакыртып алу мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;
- 14) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;
- 15) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәт белән идарә итү һәм эш итү тәртибен, шул исәптән федераль законнар нигезендә аны хосусыйлаштыру шартларын һәм тәртибен билгеләү; жирлек Советы тарафыннан расланганнан соң яисә расланганнан соң читләштерелә торган муниципаль милек төрләре исемлеген билгеләү;
- 16) муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне төзү, үзгәртеп кору һәм бетерү, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифларны билгеләү тәртибе турында Карар кабул итү, федераль законнарда каралган очраклардан тыш эшләренә башкару;
- 17) жирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;
- 18) Жирлекнең ревизия комиссиясе рәисен һәм әгъзаларын билгеләү;
- 19) авыл жирлеге башлыгын отставкага жибәрү турында Карар кабул итү;

20) жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен үтәүне тикшереп тору;

21) жирлекнең территорияль планлаштыру документларын, жирлекнең шәһәр төзелеше проектлауның жирле нормативларын, жирлектән файдалану һәм жирлек территориясен төзү кагыйдәләрен, Россия Федерациясе шәһәр төзелеше кодексы нигезендә башка шәһәр төзелеше документларын раслау;

21.1. территорияне төзекләндерү кагыйдәләрен раслау;

22) жирлек территориясендәге урамнарның һәм торак пунктларның башка өлешләренең атамасы һәм исемен үзгәртү мәсьәләләрен хәл итү;

23) гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен жирле финанс һәм матди ресурслар резервларын булдыру һәм куллану тәртибен билгеләү;

24) муниципаль махсулаштырылган торак фондыннан торак урыннары бирү тәртибен билгеләү;

25) жирлек бюджетыннан территорияль ижтимагый үзидарә органнарына кирәкле акча бүлеп бирүнең шартларын һәм тәртибен билгеләү;

26) автоном коммерциячел булмаган оешмалар һәм фондлар формасында коммерциячел булмаган оешмалар булдыру турында карарлар кабул итү;

27) массакуләм мәгълүмат чараларын гамәлгә кую;

28) энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны раслау;

29) жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди техник һәм оештыру ягыннан тәмин итү тәртибен билгеләү;

30) жирлек Уставына һәм жирлек Советы карарларына аңлатма бирү;

31) үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча жирлек Советы Регламентын һәм башка карарлар кабул итү;

32) жирлек Советы Аппараты турында нигезләмәне раслау;

33) коммуналь инфраструктура системасына тоташу тарифларын, коммуналь комплекс оешмаларының тоташу тарифларын, коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларга өстәмәләрне, кулланучылар өчен бәяләргә (Тарифлар) өстәмәләрне жайга салу;

34) жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларының, жирле үзидарәнең сайланулы органнары әгъзаларының, жирлек Советы депутатларының, муниципаль хезмәткәрләренең һәм муниципаль учреждение хезмәткәрләренең һөнәри белем һәм өстәмә һөнәри белем алуын оештыру;

35) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләренең вәкиллеке органнары карамагына кертелгән бүтән вәкаләтләр, шулай ук әлеге устав белән жирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Жирлек советы авыл жирлеге башлыгының еллык хисапларын, аларның эшчәнлеге, жирлек башкарма комитеты һәм жирлек башлыгына караган башка жирле үзидарә органнары эшчәнлеге, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрне хәл итү турындагы хисапларын тыңлый;

32 Маддә. Жирлек советының эш тәртибе

1. Жирлек советының эш тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Жирлек советының төп эш формасы-аның утырышлары, анда жирлек Советы компетенциясенә караган мәсьәләләр хәл ителә.

3. Жирлек Советы утырышлары, әгәр анда сайланган депутатлар санының 50 проценттан да ким булмаган өлеше катнашса, хокуклы.

4. Жирлек советының чираттагы утырышлары кирәк булганда уздырыла, әмма ким дигәндә өч айга бер тапкыр. Чираттан тыш утырышлар жирлек башлыгы яки депутатлар төркеме тәкъдиме белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бере чакырыла.

5. Совет утырышларын жирлек башлыгы чакыра. Жирлек Советы депутаты һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырыш уздырылганчы бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәләр.

6. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны үткөрү көне, урыны һәм вакыты турында белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр санап чыгарыла һәм тавыш бирү нәтижәләрен күрсәтеп кабул ителгән барлык карарлар теркәлә. Жирлек советы утырышы беркетмәсенә кул куелганнан соң, аның белән жирлектә яшәүче һәр кеше таныша ала.

7. Жирлек Советы утырышларында һәр депутатның бер тавышы бар. Жирлек Советы депутаты тавыш бирү хокукын шәхсән гамәлгә ашыра. Жирлек Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемле) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрен куллану очраklары әлеге Устав, жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

8. Жирлек Советы утырышлары ачык һәм ачыктан-ачык уздырыла. Советның ачык утырышларында жирлекнең һәр кешесе катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очраklарда жирлек Советы ябык утырышны уздыру турында Карар кабул итәргә хокуклы, анда бары тик жирлек Советы чакырган затлар, шулай ук утырышта закон нигезендә катнашырга хокуклы затлар гына катнаша ала.

33 Маддә. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчәнлеген жирлек башлыгы оештыра.

2. Жирлек Советы Регламенты нигезендә, жирлек советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләрне алдан карау һәм әзерләү өчен депутатлар арасынан даими яки вакытлы комиссияләр төзелә (яки) әлеге мәсьәләләрне әзерләү өчен җаваплы, жирлек советы эшчәнлегенә төп юнәлешләре буенча депутатлар билгеләнергә мөмкин. Депутат ике даими комиссиядә эшләргә хокуклы түгел.

3. Муниципаль программаларны, жирлек Советының карар проектларын эзерләү, жирлек карамагына караган иң мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышу өчен, депутатлар, жирлек башкарма комитеты, ижтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр вәкилләре, белгечләр, экспертлар һәм жирлек халкы составында эшче, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелә ала.

34 Маддә. Жирлек Советының контроль функцияләрен башкаруы

1. Жирлек советы жирлек территориясендә әлеге Устав нигезләмәләренен, жирлек Советы тарафыннан кабул ителә торган норматив хокукый актларның, бюджеттан тыш фондлар акчаларын, жирлекне үстерү программаларының үтәлешен, жирлек башлыгы һәм жирлек башкарма комитеты эшчәнлеген контрольдә тотат.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан законнарны, әлеге Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны бозу очраклары ачыкланган очракта, жирлек башлыклары депутатлар арасыннан әлеге фактларны тикшерү өчен вакытлыча контроль комиссияләр төзәргә мөмкин.

3. Законнар нигезендә жирлек Советы инициативасы буенча жирлек башлыклары жирлек бюджеты акчаларын максатчан файдалануны, муниципаль мөлкәттән файдалануның нәтижәләлеген тикшерү (ревизия) үткәреләргә мөмкин. Әлеге контроль һәм эксперт-аналитик чараларны үткәргү тәртибе жирлекнең ревизия комиссиясе турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Жирлек башкарма комитеты, предприятие, учреждение, оешма, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, әгәр законда башкача билгеләнмәгән булса, жирлек советы, аның контроль комиссияләре, жирлек Советы депутаты мөрәжәгатә буенча жирлек Советы карамагына караган мәсьәләләр буенча сорала торган мәгълүмат бирергә, ә закон бозуга күрсәтелгән очракта, муниципаль хокукый актлар, хокук бозуларны бетерү һәм гаепле затларны жәлеп итү өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш. җаваплылык.

5. Жирлек советы, контроль функцияләре башкарып, жирлек Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкару-боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

35 Маддә. Жирлек вәкилен муниципаль район Советына сайлау

1. Жирлек вәкиле жирлек Советы депутатлары арасыннан Ютазы муниципаль районы Советына яшерен тавыш биреп сайлана.

2. Кандидат сайланган дип санала, аның өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш бирде.

36 Маддә. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылырга мөмкин:

1) жирлек Советы үз-үзен таркату турында Карар кабул итү;

2) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 73 маддәсында каралган тәртиптә һәм нигезләр буенча жирлек советын таркату;

3) жирлек Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләре урнашуга бәйле рәвештә, Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә керүе;

4) жирлекне үзгәртеп кору, шулай ук жирлек бетерелгән очракта;

5) жирлекнең чикләре үзгәрү нәтижәсендә сайлаучылар санының 25 проценттан артыграгы арта;

6) гражданнарны турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукий актны чыгару вакытын бозу.

2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату депутатларның вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.

3. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, сайлау комиссиясе жирлек Советы депутатларын вакытыннан алда сайлауны билгели, алар жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылганнан соң алты айдан да соңга калмыйча уздырыла.

37 Маддә. Жирлек советының үз-үзен таркату турында Карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек советын үз-үзен таркату турындагы карар жирлек башлыгы яки депутатлар төркеме инициативасы белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә яртысы күләмендә кабул ителергә мөмкин.

2. Self-үзеңне таркату турында Карар кабул итү инициативасы тәкъдим ителә алмый:

1) жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;

2) жирлек бюджеты кабул ителгән һәм аның үтәлеше турындагы хисапны раслаган чорда;

3) тавыш бирү вакытында жирлек башлыгын чакыртып алу яки аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта.

3. Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзеңне таркату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа үз-үзеңне таркату сәбәпләрен раслаучы башка материаллар да кушылырга мөмкин.

4. Депутатлар арасынан үз-үзләрен таркату мәсьәләсен алдан карау өчен жирлек Советы карары белән комиссия төзелә. Жирлек советы яки жирлек башлыгы карары буенча жирлек советының үз-үзен таркату мәсьәләсе халык тыңлауларына чыгарылырга мөмкин.

5. Жирлек советының үз-үзен таркату мәсьәләсен карау дәвамлылыгы жирлек Советы депутатлары һәм жирлек халкы тарафыннан үз-үзләрен таркату инициативасының барлык шартлары һәм нигезләмәләре буенча фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Self-үзеңне таркату турында карар үз-үзеңне таркату инициативасы тәкъдим ителгәннән соң ике айдан соң кабул ителергә мөмкин.

6. Жирлек советын үз-үзен таркату турындагы карар, яшерен тавыш бирү юлы белән, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән ике өлеше тарафыннан кабул ителә.

7. Жирлек Советы тарафыннан үз-үзеңне таркату тәкъдиме кире кагылган очракта, үз-үзеңне таркату турындагы икенче инициатива үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә буенча тавыш биргәннән соң бер елдан да иртәрәк күрсәтелергә мөмкин.

38 Маддә. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату

1. Авыл жирлеге Советы депутаты вәкаләтләрә вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлем;
- 2) Үз теләгән белән отставкага китү;
- 3) суд тарафыннан сәләтсез яки чикләнгән;
- 4) суд тарафыннан билгесез югалган дип тану яки үлгән дип игълан итү;
- 5) ана карата судның гаепләү карарының законлы көченә керүе;
- 6) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;
- 7) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил дәүләтенең гражданлыгын туктату, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил гражданлыгын сатып алырга йә аларга яшәү өчен төр яисә Россия Федерациясе гражданы Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ алырга хокуклы, аның нигезендә Россия Федерациясе гражданы чит ил гражданлыгы булган Дәүләт жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы;
- 8) сайлаучыларны карау;
- 9) жирлек Советы вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату;
- 10) хәрби хезмәткә чакыру яки аның альтернатив гражданлык хезмәтенә юллама;

11) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законда билгеләнгән чикләүләрне үтәмәү;

12) федераль законнарда билгеләнгән башка очрактарда.

2. Жирлек Советының жирлек Советы депутаты вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату турындагы карары вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгәннән соң 30 көннән дә соңга калмыйча кабул ителә, ә бу нигез жирлек Советы утырышлары арасында барлыкка килгән чорда - мондый нигез барлыкка килгән көннән өч айдан да соңга калмыйча.

3. Әлеге маддәнең 1 пунктындагы 1-7, 10 һәм 11 пунктчаларында күрсәтелгән очрактарда жирлек Советы тарафыннан кабул ителә, анда жирлек Советы депутаты вәкаләтләрә туктатылу көне билгеләнә.

4. Әлеге маддәнең 8 пунктында каралган очракта, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләрен рәсми бастырып чыгарган көннән башлап, депутат вәкаләтләрә туктатыла.

5. Әлеге маддәнең 9 пунктында каралган очракта жирлек Советы депутаты вәкаләтләрә жирлек Советы вәкаләтләрә вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

6. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, өстәмә депутат сайлаулары федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

IV башлык. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ

39 Маддә. Жирлек башлыгы - жирлекнең иң югары вазыйфай заты

1. Авыл жирлеге башлыгы-жирлекнең иң югары вазыйфай заты.
2. Авыл жирлеге башлыгы жирлек Советы тарафыннан сайлана.
3. Жирлек башлыгы бер үк вакытта жирлек советын һәм жирлек башкарма комитетын житәкли.
4. Авыл жирлеге башлыгы вазифасының рәсми исеме- " Бәйрәкә-Тамак авыл жирлеге башлыгы».
5. Жирлек башлыгы вазыйфасы буенча Ютазы муниципаль районы Советы депутаты булып тора.

40 Маддә. Жирлек башлыгын сайлау тәртибе

1. Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының «Бәйрәкә-Тамак авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге башлыгы муниципаль берәмлекнең вәкилләклә органы тарафыннан үз составыннан сайлана.
2. Жирлек Советы депутаты, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш бирсә, жирлек башлыгы итеп сайланган дип санала.
3. Сайланганнан соң, жирлек башлыгы түбәндәге ант китерә:
«Муниципаль берәмлек башлыгы вазыйфасына керешеп, ант итәм – муниципаль берәмлек уставы белән бирелгән вәкаләтләремне гамәлгә ашырганда, хәзерге һәм киләчәк буыннар алдында безнең муниципаль берәмлек өчен җаваплылыкны аңлап, Россия Федерациясе Конституциясен, федераль законнарны, Татарстан Республикасы Конституциясен һәм Татарстан Республикасы законнарын, муниципаль берәмлек уставын катгый үтәргә, тарихи традицияләрне хөрмәт итәргә, сакларга һәм якларга, гражданлык ризалыгына һәм арттыруга омтылырга икътисади потенциалны, муниципаль берәмлекнең чәчәк атуы һәм анда яшәүчеләрнең иминлеге хакына үз вазыйфаларын намус белән, намус белән башкару».

41 Маддә. Жирлек башлыгы статусы

1. Авыл жирлеге башлыгы даими нигездә эшли.
2. Ютазы муниципаль районы Советында жирлек башлыгы итеп сайланган очракта, ул жирлек башлыгы вәкаләтләрен даими нигездә башкармый.
3. Жирлек башлыгы үз эшчәнлегендә жирлек халкына һәм жирлек советына федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә контроль астында һәм хисап тотта.
4. Жирлек башлыгы советка үз эшчәнлегенең нәтижәләре турында еллык хисаплар тапшыра, ә жирлек башлыгы жирле администрацияне житәкләсә, жирле администрация һәм аңа буйсынган башка жирле үзидарә органнары эшчәнлеге

нәтижеләре, шул исәптән жирлек Советына куелган мәсьәләләренә хәл итү турында.

5. Жирлек башлығы "коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрдәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп торы турында" 2012 елның 3 декабрдәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "аерым категорияләргә затларның счетларын (кертмәнен) ачарга һәм ия булырга, Россия Федерациясә территориясенән читтә урнашкан чит ил банкларында акчаларны һәм кыйммәтләренә сакларга, чит ил финанс коралларына ия булырга һәм (яки) файдаланырга.

42 Маддә. Жирлек башлығы вәкаләтләре

1. Жирлек башлығы:

1) Жирлекне башка муниципаль берәмлекләренә жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә тәкъдим итә;

2) жирлек Советы эшен оештыра, Жирлек советы утырышларын чакыра һәм аларга рәислек итә;

3) жирлек башкарма комитеты эшчәнлеген бербөтенлек принципларында житәкли һәм аның компетенциясенә кергән жирлек башкарма комитеты тарафыннан шәхси жаваплылык тотта;

4) әлеге устав белән билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы кабул иткән норматив хокукый актларны имзалай һәм халыкка игълан итә;

5) үз вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

6) жирлек советына үз эшчәнлегә, жирлек башкарма комитеты һәм жирлек башлығына караган башка жирле үзидарә органнары эшчәнлегә, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләренә хәл итү турында еллык хисаплар тапшыра;

7) жирлек советы һәм жирлек башкарма комитеты эшендә жәмәгәтчелек фикерен глазность һәм исәпкә алуны тәмин итү буенча чаралар күрә; халыкка жирлек Советы һәм жирлек башкарма комитеты эшчәнлегә турында даими хәбәр итә;

8) гражданнырны кабул итүне, аларның мөрәжәгәтләрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карауны оештыра;

9) жирлек Советы утырышлары беркетмәләренә кул куя;

10) муниципаль хезмәткәрләренә һәм жирлек Башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тотта, аларга бүләкләү һәм дисциплинар жаваплылык чараларын куллана;

11) жирлек Советының контроль вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны координацияли;

12) жирлек бюджетында жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итү һәм карап тоту өчен каралган чыгымнар буенча акча бүлүче булып тора;

13) закон һәм әлеге Устав нигезендә гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча жирлек советының хокукый актың кабул итүне оештыра;

14) жирлекнең жирле үзидарә органнарының федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, жирлек территориясендә эш итүче Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән кирәкле хезмәттәшлеген тәмин итә;

15) жирлек исеменән дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары белән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән хезмәттәшлек һәм гамәлләрне координацияләү турында килешүләр төзи;

16) жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләр һәм жирле әһәмияткә мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыруны тәмин итә;

17) жирлек башкарма комитеты эшчәнлегенә бербөтен принциплар буенча житекчелек итә һәм аның компетенциясенә кергән жирлек Башкарма комитетының вәкаләтләр һәм башкару өчен шәхси җаваплылыкка ия;

18) жирлек Советы, жирлекнең башка жирле үзидарә органнары һәм башка муниципаль берәмлекләр, дәүләт хакимияте органнары, гражданның һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә жирлек башкарма комитетын тәкъдим итә;

19) жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәләше турында хисаплар тапшыра;

20) жирлек Советы каравына жирлекнең комплекслы социаль-икътисадый үсеш планнары һәм программалары проектларын һәм аларның үтәләше турында хисаплар тәкъдим итә;

21) жирлек Советы раславына Башкарма комитет структурасы проектын кертә, хезмәткәрләрнең чик санын һәм хезмәткә түләү фондының расланган структурасы нигезендә жирлек башкарма комитетының штат расписаниесен раслый;

22) муниципаль хезмәткәрләрне һәм жирлек Башкарма комитетының башка хезмәткәрләрне вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тотат, аларга бүләкләү һәм дисциплинар җаваплылык чараларын куллана;

23) жирлек башкарма комитеты тарафыннан жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрне гамәлгә ашыруны тәмин итә, аларны үтәү өчен шәхси җаваплылык тотат; тиешле законнар нигезендә һәм үтәү йөзеннән тапшырылган дәүләт вәкаләтләрне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара;

24) жирлек башкарма комитеты компетенциясенә караган жирле әһәмияткә ия мәсьәләләр буенча хокукый актлар, шулай ук жирлек башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

25) жирлек советына үз эшчәнлеге һәм жирлек башкарма комитеты эшчәнлеге турында хисаплар тапшыра;

26) халыкка жирлек башкарма комитеты эшчәнлеге турында даими хәбәр итә, жирлек башкарма комитеты хезмәткәрләре тарафыннан гражданнарны кабул итүне оештыра, айга бер тапкыр гражданнарны кабул итә, гражданнарның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;

27) Дәүләт һәм башка органнарда жирлек мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау буенча чаралар күрә, жирлекнең башкарма комитеты исеменнән судка гаризалар бирә, ышанычнамәләр бирә;

28) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлек башлыклары карамагына кертелгән бүтән вәкаләтләренә, шулай ук әлеге Устав, жирлек Советы карарлары белән жирлек башлыгы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләренә гамәлгә ашыра.

Жирлек башлыгы булмаган һәм (яки) үз вәкаләтләрен үтәмәү, жирлек Советы карары буенча аның вазыйфалары жирлек Советы депутатларының берсенә йөкләнергә мөмкин.

2. Жирлек башлыгы түбәндәге вәкаләтләренә башкаруга вәкаләтле жирле үзидарә органын билгели:

1) муниципаль-хосусый партнерлык проектың гамәлгә ашырганда жирле үзидарә органнары эшчәнлеген координацияләүне тәмин итү;

2) муниципаль-хосусый партнерлык турында килешү төзү хокукына конкурслар үткәрү өчен гавами партнерлыкка конкурс документациясен Килештерү;

3) муниципаль-хосусый партнерлык турындагы Килешүне гамәлгә ашыруга мониторинг ясауны гамәлгә ашыру;

4) муниципаль-хосусый партнерлык турындагы Килешүне гамәлгә ашыру процессында жәмәгать партнерларының хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен яклауда булышлык итү;

5) муниципаль-хосусый партнерлык турында төзелгән килешүләр реестрын алып бару;

6) муниципаль-шәхси партнерлык турында килешү турында мәгълүматның ачыклығын һәм үтемлелеген тәмин итү;

7) муниципаль-хосусый партнерлык турындагы Килешүне гамәлгә ашыруга мониторинг нәтижәләрен вәкаләтле органга тапшыру;

8) федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында һәм норматив хокукый актларында каралган бүтән вәкаләтләренә гамәлгә ашыру.

43 Маддә. Жирлек башлыгы урынбасары

1. Жирлек башлыгы тәкъдире буенча жирлек Советы тарафыннан депутатлар арасынан жирлек башлыгы урынбасары сайлана.

2. Жирлек Советы депутаты, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан күбрәге тавыш бирсә, жирлек башлыгының сайланган урынбасары булып санала.

3. Жирлек башлығы урынбасары вазыйфаларны жирлек Советы Регламенты белән билгеләнгән вазыйфаларны бүлешү функцияләрен башкара, жирлек башлығы йөкләмәләрен (авыру яки ял итү сәбәпле) вакытлыча булмаган яки үз вазифаларын үти алмаган яки вәкаләтләрен вакытыннан алда туктата алмаган очракта, жирлек башлығы вазифаларын башкара.

4. Жирлек башлығы урынбасары үз вәкаләтләрен даими нигездә башкармый.

5. Жирлек башлығы урынбасарының вәкаләтләре әлеге Уставның 38 маддәсында каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла.

6. Жирлек башлығы урынбасары теләсә кайсы вакытта жирлек Советы карары буенча жирлек башлығы инициативасы белән кабул ителә торган вазифадан яисә жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бере күләмендә депутатлар төркеме таләбе буенча кире алынырга мөмкин. Жирлек башлығы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

44 Маддә. Авыл жирлеге башлығы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Авыл жирлеге башлығы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) Үз теләген белән отставкага китү;

3) 74 маддә нигезендә отставкага китү¹ «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында»06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль закон;

4) " Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында "06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 74 маддәсы нигезендә вазыйфадан читләшү;

5) судны сәләтсез яки чикләнгән дип тану;

6) суд тарафыннан Билгесез югалган дип тану яки үлгән дип игълан итү;

7) ана карата судның гаепләү карарының законлы көченә керүе;

8) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил дәүләтенә гражданлыгын туктату, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил гражданлыгын сатып алырга йә аларга яшәү өчен төр яисә Россия Федерациясе гражданы Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ алырга хокуклы, аның нигезендә Россия Федерациясе гражданы чит ил гражданлыгы булган Дәүләт жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы;

10) сайлаучыларның фикере;

11) сәламәтлек торышы буенча жирлек башлығы вәкаләтләрен суд тәртибендә урнаштырылган ныклык;

12) "коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрдәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп

тору турында" 2012 елның 3 декабрдәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне, тьюларны, бурычларны үтәмәү аерым категория затларга счетлар (кертәмнәр) ачарга һәм ия булырга, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында акча һәм кыйммәтләрне сакларга, чит ил финанс инструментларына ия булырга һәм (яки) файдаланырга;

13) жирлекне өлешләргә туры китереп үзгәртеп кору 3, 3.2, 4 - 6, 6.1, 6.2, 7, 7.1, 7.2 "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 06.10.2003 N 131-ФЗ Федераль законның 13 маддәлары, шулай ук муниципаль берәмлек бетерелгән очракта;

14) жирлекнең шәһәр округы белән берләшүе уңаеннан муниципаль берәмлек статусын югалтулары;

15) жирлек чикләрен үзгәртү яки жирлекне шәһәр округы белән берләштерү нәтижәсендә жирлекнең сайлаучылар санының 25 проценттан артыграгы арта.

2. Әлеге маддәнең 1 өлешендәгә 1-12, 15 пунктларында күрсәтелгән нигезләр буенча жирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлекнең яңа башлыгын сайлау жирлек Советының яқындагы утырышында гамәлгә ашырыла.

2.1.Муниципаль берәмлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта муниципаль сайлауларда сайланучы муниципаль берәмлек башлыгын сайлаулар "Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында"2002 елның 12 июнендәгә 67-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән срокларда үткәрелә.

2.2 жирлек Советы составыннан сайланган, вәкаләтләре жирлек Советының отставкага китү турындагы карары нигезендә вакытыннан алда туктатылган жирлек башлыгы күрсәтелгән карарга карата суд тәртибендә шикаять белдерсә, жирлек Советы, суд карары законлы көченә кәргәнче, үз составыннан жирлек башлыгын сайлау турында Карар кабул итәргә хокуклы түгел.

2.3.Муниципаль берәмлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, муниципаль берәмлекнең вәкилләкле органы тарафыннан үз составыннан сайланучы яисә конкурс комиссиясе тарафыннан конкурс нәтижәләре буенча тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан муниципаль берәмлек башлыгын сайлау мондый вәкаләтләр туктатылган көннән алты айдан да соңга калмыйча гамәлгә ашырыла.»

3. Шулай ук вакытта муниципаль берәмлекнең вәкилләкле органы вәкаләтләре срогы чыкканчы алты айдан да кимрәк вакыт калса, муниципаль берәмлек башлыгын муниципаль берәмлекнең вәкилләкле органы составыннан сайлау яңа сайланган муниципаль берәмлек вәкилләкле органының беренче утырышында гамәлгә ашырыла, ә конкурс нәтижәләре буенча конкурс комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан муниципаль берәмлек башлыгын сайлау - муниципаль берәмлекнең вәкаләтле органы сайланган көннән өч ай эчендә.

4. Муниципаль берәмлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган яисә суд карары буенча аңа процессуаль мәжбүриләү чараларын кулланган

очракта, жирле үзидарәнең вазыйфаи заты-жирлек башлыгы урынбасары вакытлыча башкара.

5. Вәкаләтләре жирлек башлыгы вазыйфасыннан читләштерү турында Татарстан Республикасы Президентының хокукый акты нигезендә яисә жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы карар нигезендә вакытыннан алда туктатылган жирлек башлыгы әлеге хокукый актка яисә суд тәртибендә шикаять биргән очракта, жирлек Советы муниципаль берәмлек башлыгын сайлау турындагы карарны суд карары үз көченә кергәнче кабул итәргә хокуклы түгел.

45 Маддә. Ышанычны югалту сәбәпле, муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны эштән азат итү (вазыйфадан азат итү).

1. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат, федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә, ышанычны югалткан очракта эштән азат ителергә тиеш:

1) затның мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрмәве, аның ягы ул;

2) зат тарафыннан үзенә керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүмат бирмәү йә белә торып дәрәс булмаган яки тулы булмаган белешмәләр бирү;

3) Федераль законда билгеләнгән очраклардан тыш, коммерция оешмасы идарәсе органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашу;

4) зат тарафыннан эшмәкәрлек эшчәнлеген гамәлгә ашыру;

5) затның Россия Федерациясе территориясендә яисә Россия Федерациясе законнарында гамәлдә булган идарә органнары, попечительлек яки күзәтү советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларның башка органнары составына керүе.

2. Үзенә буйсынган затта мәнфәгатьләр конфликтна китерә яки китерә ала торган шәхси кызыксыну барлыкка килүе турында билгеле булган зат, шулай ук муниципаль вазыйфаны биләгән зат тарафыннан үзенә буйсынган зат тарафыннан мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрелмәгән очракта, ышанычны югалту сәбәпле, эштән азат ителергә тиеш.

Бүлек V. ЖИРЛЕК БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

46 Маддә. Жирлекнең башкарма комитеты - жирлекнең жирле үзидарә органы

1. Жирлекнең башкарма комитеты - жирлекнең жирле үзидарә органы.

2. Жирлек башкарма комитетының рәсми исеме « "Бәйрәкә-Тамак авыл жирлегә башкарма комитеты», кыскартылган»Бәйрәкә-Тамак авыл жирлегә башкарма комитеты".

3. Жирлек башкарма комитеты жирлек советының һәм жирлек халкының контроленә алынды.

4. Жирлек башкарма комитетының мөһере, үз исеме язылган бланклары бар.

5. Башкарма комитет эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

47 Маддә. Жирлек башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы жирлек башлыгы тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан раслана.

2. Башкарма комитет структурасына тармак (функциональ) һәм Башкарма комитетның территориаль органнары керергә мөмкин.

3. Жирлек башкарма комитеты эшчәнлегендә жирле әһәмияткә ия мәсьәләләрне хәл итү буенча аның компетенциясенә караган мәсьәләләрне хәл итүгә ярдәм итү өчен, жирлек башлыгы карары белән координация, эксперт һәм башка ижтимагый (консультатив) Советлар формалашырга мөмкин. Күрсәтелгән киңәшләр жирлек башкарма комитеты структурасына керми. Аларда эш ижтимагый башлангычларда башкарыла.

48 Маддә. Башкарма комитет вәкаләтләре

1. Жирлек башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- жирлек бюджеты проектын, жирлекнең комплекслы социаль-иқтисади үсеш планнары һәм программалары проектларын төзи;

- жирлек бюджетының үтәлешен тәмин итә, жирлекнең комплекслы социаль-иқтисади үсеш планнарын һәм программаларын үтәүне оештыра;

- жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап, жирлекнең комплекслы социаль-иқтисади үсеш планнары һәм программалары үтәлеше турында хисаплар әзерли;

- жирлекнең иқтисадын һәм социаль өлкәсенә торышын характерлаучы статистик күрсәткечләр жыюны һәм күрсәтелгән күрсәткечләрне дәүләт хакимияте органнарына Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә бирүне оештыра;

2) муниципаль милек белән идарә итү, жирлек территориясендәге предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- жирлекнең муниципаль милегендә булган мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, файдалану һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

- жирлек Советы карары белән билгеләнә торган очрақларда жирлек Советының муниципаль милекне читләштерү, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турындагы тәкъдимнәрен әзерли һәм килештерүгә кертә;

- муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, оешмалар белән жирлекнең иқтисади һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек итү турында килешүләр төзи; жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек рәвешләрендәге предприятиеләр булдыруга ярдәм итә;

- жирлек советы билгелэгэн тэртиптэ муниципаль предприятиелэр һәм учреждениелэр төзи, аларның эшчәнлек максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, уставларын раслый, муниципаль учреждениелэрне финанслауны тээмин итә, муниципаль учреждениелэрне һәм Предприятиелэрне үзгәртеп кору һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен эштән азат итә;

- муниципаль казна учреждениеләре эшчәнлеген финанс белән тээмин итә һәм муниципаль биремне бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан үтәүне финанс белән тээмин итә, шулай ук муниципаль ихтыяжларны тээмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып ала;

3) халыкка торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- жирлекнең коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программаларын, жирлекнең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын, жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын эшли һәм тормышка ашыра, таләп аларга Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә;

- жирлектә яшәүчеләрне элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тээмин итү өчен шартлар тудыруны тээмин итә;

- базарлар һәм ярминкәләр оештыра;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын тотуны тээмин итә;

- энергияне саклау һәм энергетика нәтижәлелеген күтәрү өлкәсендәге муниципаль программаларны раслый һәм тормышка ашыра, жирлек чикләрендә муниципаль торак фонды тәшкил иткән күпфатирлы йортларда энергетика тикшерүен үткәрүне оештыра, энергияне саклау һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру турындагы законнарда каралган башка чаралар оештыра һәм үткәрә;

- коммуналь инфраструктура системасына тоташу тарифларын, коммуналь комплекс оешмаларының тоташу тарифларын, коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларга өстәмәләренә, кулланучылар өчен бәяләргә (тарифларга) өстәмәләренә жайга сала;

- авыл хужалыгы производствосын үстерүдә һәм авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтүдә ярдәм күрсәтә, кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү өчен шартлар тудыра;

4) мәдәният, спорт, балалар һәм яшьләр белән эшләр, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тээмин итү өлкәсендә:

- ялны оештыру һәм халыкны мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тээмин итү өчен шартлар тудыра;

- жирлек территориясендә физик культура һәм массакүләм спорт үсеше өчен шартлар, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндрерү һәм спорт чараларын үткәрүне тээмин итә;

- балалар һәм яшьләр белән эшләр чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра;

- жирлек территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте һәм жирле үзидарә органнары актларының үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тээмин итә;

- билгелэнгән тәртиптә, шул исәптән жирле үзидарә хокукларын бозучы, дәүләт хакимияте органнары һәм дәүләт вазыйфай затлары, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар актларына карата шикаять белдерә;

- авыл жирлеге чикләрендә янгын куркынычсызлыгы буенча беренчел чаралар үткәрүне тәмин итә;

- муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, жирлек депутатын, жирлекнең сайланулы органын, жирлекнең сайланулы вазыйфай затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыру һәм матди-техник яктан тәмин итүне гамәлгә ашыра;

- жирле үзидарәнең сайланган вазыйфай затларына, жирле үзидарәнең сайланулы органнарына әгъзаларына, жирлек Советы депутатларына, муниципаль хезмәткәрләргә һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренә һөнәри белем һәм өстәмә һөнәри белем бирүне оештыра, Мәгариф турында Россия Федерациясе законнарында һәм муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган тәртиптә муниципаль хезмәт өчен кадрлар әзерләүне оештыра;

- жыелышлар, митинглар, урам йөрешләре, демонстрацияләр һәм пикетлар уздыру, спорт, тамаша һәм башка массакуләм ижтимагый чаралар оештыру белән бәйле законнарда каралган чараларны гамәлгә ашыра;

- жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнырга һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтүне тәмин итә, халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыра;

5) төзекләндерү өлкәсендә:

- көнкүреш калдыклары һәм чүп-чар жыюны һәм чыгаруны оештыра;

- жирлек территориясен төзекләндерү (урамнарны яктырту, территорияне яшелләндерү, урам исемнәре һәм йорт номерлары белән күрсәткечләр кую, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тотуны да кертеп) эшчәнлеген оештыра;

- адреслар бирүне, адресларны үзгәртүне, адресларны юкка чыгаруны, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, төбәк яки муниципальара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш), жирлек чикләрендәге планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирүне, шундый исемнәрне үзгәртүне, аларны юкка чыгаруны, мәгълүмат урнаштыруны гамәлгә ашыра. дәүләт адреслы реестры;

б) жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен үтәү өлкәсендә:

- федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

- дәүләт вәкаләтләрен башкару өчен тапшырылган матди һәм финанс чараларыннан тиешенчә файдалануны исәпкә алып бара һәм тәмин итә;

- тиешле федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

- жирлек Советының карарлары нигезендә жирлекнең жирле үзидарә органнары карамагында булган матди ресурслардан һәм финанс чараларыннан өстәмә файдалану тәэмин итә;

7) башка вәкаләтләр:

- жирлек башлыгы эшчәнлеген оештыру, хокукий, мәгълүмати, матди-техник һәм башкача тәэмин итүне гамәлгә ашыра;

- жирлекнең архив фондларын формалаштыруны тәэмин итә;

- гражданнарны жирлек өчен мөһим булган, әлеге Уставның 5 маддәсындагы 1 өлешенә 4 һәм 9 пунктларында каралган социаль әһәмияткә ия эшләрне (шул исәптән дежур торуларны) иреккә рәвештә башкаруга жәлеп итү турында Карар кабул итә һәм аларны үткөрүне оештыра;

- федераль законнар нигезендә халыкара һәм тышкы икътисадый багланышларны гамәлгә ашыра;

- жирлекнең жирле әһәмиятгәгә мәсьәләләре буенча, законнар, әлеге Устав, жирлек Советы карарларыннан тыш, жирлек Советының яки жирлекнең башка жирле үзидарә органнары компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

- "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чаралар гамәлгә ашыра.

2. Башкарма комитет жирлекнең жирле әһәмиятенә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләрне башкара:

- жирлек музейлары тудыра;

- жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр кыла;

- опека һәм попечительлек эшчәнлеген тормышка ашыруда катнаша;

- жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлек алып бару өчен шартлар тудыра;

-Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны тормышка ашыруга ярдәм итә;

- жирлек территориясендәге муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизацияләү буенча чаралар оештыруда һәм тормышка ашыруда катнаша;

- муниципаль Янгын сагы булдыра;

-федераль закон бозуларны профилактикалау өлкәсендәгә чараларны гамәлгә ашыра канун "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында «2016 елның 23 июнендәгә 182-ФЗ номерлы федераль закон.

- туризм үсеше өчен шартлар тудыра;

- кеше хокукларын тээмин итүне ижтимагый контрольдә тотучы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга ярдәм күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтә.

- инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә ярдәм күрсәтә;

- федераль законнар белән билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтүләр шартларының сыйфатын бәйсез бәяләүне оештыру өчен шартлар тудыра, шулай ук ведомство карамагындагы оешмалар житәкчеләре эшчәнлеген бәяләгәндә оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтүләр шартларының сыйфатын бәйсез бәяләү нәтижәләрен куллану һәм федераль законнар нигезендә оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтүләр шартларының сыйфатын бәйсез бәяләү нәтижәләре буенча ачыкланган кимчелекләрне бетерү буенча чаралар кабул итүне контрольдә тотуны гамәлгә ашыру;

- торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарын наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондыннан гражданнарга торак урыннары бирә;

- «Жирлек территориясендә яшәүче сукбай хайваннарны тоту һәм тоту буенча чаралар башкара"»

3. Жирлек башкарма комитеты Муниципаль контрольне тормышка ашыруга вәкаләтле орган булып тора.

Муниципаль контроль өлкәсендә жирлек башкарма комитеты вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) Тиешле территориядә муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру;

2) жирле үзидарә органнарына гамәлгә ашыру вәкаләтләре бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) оештыру һәм гамәлгә ашыру;

3) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Татарстан Республикасы норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;

4) федераль законнарда, законнарда һәм Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актларында каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру.

Муниципаль контрольне турыдан-туры гамәлгә ашыру функцияләре жирлек башкарма комитеты органнарына мондый органнарның статусын билгели торган хокукый актлар нигезендә йөкләнергә мөмкин.

Муниципаль контрольне тормышка ашыру, юридик затларны, шәхси эшмәкәрләрне тикшерүне оештыру һәм үткәрү белән бәйле мөнәсәбәтләргә Федераль нигезләмәләр кулланыла канун 2008 елның 26 декабрәндәге 294-ФЗ номерлы «дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм шәхси эшмәкәрләрнең хокукларын яклау турында.

4. Жирлек башкарма комитеты террорчылыкны профилактикалауда катнашу, шулай ук аның чагылышларын минимальләштерү һәм (яки) бетерүдә жирле эһәмияткә ия мәсьәләләрне хәл иткәндә:

1) террорчылыкны профилактикалау, шулай ук аның чагылышларын минимальләштерү һәм (яки) бетерү өлкәсендә муниципаль программалар эшли һәм тормышка ашыра;

2) муниципаль берәмлекләрдә терроризмның асылын һәм аның ижтимагый куркынычын аңлату, шулай ук граждандарда террорчылык идеологиясен кабул итмәү, шул исәптән мәгълүмат материалларын, басма продукцияне тарату, аңлату эшләре һәм башка чаралар үткәрү буенча мәгълүмати-пропаганда чаралары оештыра һәм үткәрә;

3) террорчылыкны профилактикалау чараларында, шулай ук федераль башкарма хакимият органнары һәм (яки) Россия Федерациясе субъектының башкарма хакимият органнары тарафыннан оештырыла торган аның күренешләренә нәтижеләрен минимальләштерү һәм (яки) бетерү буенча катнаша;

4) муниципаль милектәге яки жирле үзидарә органнары карамагындагы объектларда террорчылыкка каршы якланганлыкка карата таләпләрнең үтәлешен тәмин итә;

5) террорчылыкны профилактикалауда, шулай ук аның күренешләренә нәтижеләрен минимальләштерү һәм (яки) бетерүдә катнашу мәсьәләләре буенча тәкъдимнәрне Россия Федерациясе субъектының башкарма хакимият органнарына жиберә;

б) террорчылыкны профилактикалауда катнашу, шулай ук аның чагылышларын минимальләштерү һәм (яки) бетерүдә жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра

VI бүлек. БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ

49 Маддә. Жирлекнең ревизия комиссиясе

1. Жирлекнең ревизия комиссиясе даими эшли, жирле үзидарәнең финанс контроле буенча коллегияль органы.

2. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәис һәм ике әгъзадан (аудиторлардан) тора.

3. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәисе һәм әгъзалары жирлек башлыгы тәкъдиме белән биш елга билгеләнә. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәисе һәм әгъзалары үз вәкаләтләрен жирлек Советы карары буенча даими яки даими нигездә башкаралар. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәисе һәм әгъзалары вазыйфаларына кандидатураларны карау тәртибе жирлек Советы регламентлары белән билгеләнә.

4. Жирлекнең Ревизия комиссиясе рәисе һәм аудиторы вазыйфасына дәүләт, муниципаль идарә, дәүләт, муниципаль контроль (аудит), икътисад, финанс, юриспруденция өлкәсендә эш тәжрибәсе һәм югары белеме булган Россия Федерациясе граждандары билгеләнә. Жирлек Рәисенең һәм ревизия

комиссиясе эгъзаларының эшчәнлеген тормышка ашыру белән бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

5. Үз вәкаләтләре чикләрендә жирлекнең Ревизия комиссиясе оештыру һәм функциональ мөстәкыйльлеккә ия.

6. Жирлекнең ревизия комиссиясе башкара:

1) жирлек бюджетының үтәлешен тикшереп тору;

2) жирлек бюджеты проектларына экспертиза;

3) жирлек бюджетының үтәлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү;

4) жирлек бюджеты акчаларын, шулай ук жирлек бюджеты тарафыннан Россия Федерациясе законнарында каралган башка чыганақлардан алынган акчаларны куллануның законлылығын, нәтижәлелеген (нәтижәлелеген һәм экономиялелеген) контрольдә тотуны оештыру һәм гамәлгә ашыру;

5) муниципаль милектә булган мөлкәт белән идарә итүнең һәм эш итүнең билгеләнгән тәртибен, шул исәптән интеллектуаль эшчәнлек нәтижәләре һәм жирлек карамагындагы индивидуальләштерү чараларын үтәүне контрольдә тоту;

6) жирлек бюджеты акчалары хисабына салым һәм башка ташламалар һәм өстенлекләр, бюджет кредитлары бирүнең нәтижәлелеген бәяләү, шулай ук муниципаль гарантияләр һәм йөкләмәләр бирүнең законлылығын бәяләү яисә юридик затлар һәм шәхси эшмәкәрләр тарафыннан жирлек бюджеты һәм муниципаль милектәге мөлкәт хисабына башкарыла торган килешүләр буенча йөкләмәләрне үтәүне тәмин итү;

7) жирлекнең чыгым йөкләмәләренә, шулай ук муниципаль программаларга кагылышлы муниципаль хокукый актлар проектларына (финанс-икътисадый нигезләмәләренң нигезлелеген дә кертеп) финанс-икътисадый экспертиза;

8) жирлектә бюджет процессын анализлау һәм аны камилләштерүгә юнәлдерелгән тәкъдимнәр әзерләү;

9) жирлек бюджетының үтәлеше, үткәрелгән контроль һәм эксперт-аналитик чаралар нәтижәләре һәм мондый мәгълүматны жирлек советына һәм жирлек башлыгына тапшыру турында мәгълүмат әзерләү;

10) коррупциягә каршы торуға юнәлдерелгән чараларда вәкаләтләр чикләрендә катнашу;

11) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый актлары белән билгеләнгән тышкы муниципаль финанс контроле өлкәсендә башка вәкаләтләр.

7. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәйсе-Жирле үзидарәнең вазыйфаи заты.

Жирлекнең ревизия комиссиясе рәйсе ревизия комиссиясе эшчәнлеге белән житәкчелек итә һәм аның эшен оештыра, дәүләт хакимияте органнарында һәм жирле үзидарә органнарында Ревизия комиссиясен тәкъдим итә, ревизия комиссиясенң хисапларына, бәяләмәләренә һәм жавапларына кул куя.

8. Жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан башкарылган тикшерүләр нәтижәләре буенча жирлек Советы утырышында фикер алышу, шулай ук жирлек советы билгеләгән тәртиптә бастырып чыгару (халыкка житкерү) кирәк.

9. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары жирлекнең ревизия комиссиясе компетенциясенә караган мәсьәләләр буенча жирлекнең ревизия комиссиясенә аның таләбе буенча кирәкле мәгълүмат һәм документлар тапшырырга тиеш.

10. Жирлекнең ревизия комиссиясе үз исеме язылган рәсми бланкка ия.

11. Жирлекнең ревизия комиссиясе эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары, Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә, жирлек бюджетында аерым юл белән карала.

12. Жирлекнең ревизия комиссиясе үз эшчәнлеген законнар, әлеге Устав һәм жирлек Советы тарафыннан расланган жирлекнең ревизия комиссиясе турындагы Нигезләмә нигезендә башкара.

50 Маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында үзара бәйләнеш һәм бәхәсләрне хәл итү нигезләре

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге тәртибе жирлек Советы тарафыннан билгеләнергә мөмкин.

2. Жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләрне килештерү процедуралары яки суд тәртибендә башкару юлы белән хәл ителәр.

VII бүлек. САЙЛАУ КОМИССИЯСЕ

51 Маддә. Жирлекнең сайлау комиссиясе

1. Жирлекнең сайлау комиссиясе муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, жирлек Советы депутатын, жирлек башлыгын чакыртып алу, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне эзерләүне һәм үткәргүне оештыра.

2. Жирлекнең сайлау комиссиясе муниципаль орган булып тора, ул жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына керми.

3. Жирлекнең сайлау комиссиясе федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан төзелә.

Жирлекнең сайлау комиссиясе түбәндәге тәкъдимнәр нигезендә формалаша: Россия Федерациясе Федераль Собрание Дәүләт Думасында, Татарстан Республикасы Дәүләт Советында депутат мандатларын бүлүгә кертелгән сәяси партияләр; кандидатларның федераль исемлекләрен тәкъдим иткән сәяси партияләр, аларга депутат мандатлары 82 маддә нигезендә тапшырылган¹ «Россия Федерациясе Федераль Собрание Дәүләт Думасына депутатлар сайлау турында " 18.05.2005 елдагы 51-ФЗ номерлы Федераль закон; 97 маддә нигезендә депутат мандатлары тапшырылган кандидатлар исемлеген тәкъдим иткән сәяси партияләр¹ Сайлау кодексы; башка сәяси партияләр һәм башка ижтимагый берләшмәләр; яшәү, Эш, хезмәт, уку урыннары буенча сайлаучылар жыелышлары; элеккеге составтагы жирлек сайлау комиссиясе; Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе; муниципаль район сайлау комиссиясе; территорияль сайлау комиссиясе.

4. Жирлек советы сайлау комиссиясе эгъзаларының яртысын тэкъдимнәр нигезендә билгеләргә тиеш:

1) Россия Федерациясе Федераль Собрание Дәүләт Думасында депутат мандатларын, шулай ук кандидатларның федераль исемлекләрен күрсәткән сәяси партияләрне тэкъдим иткән, аларга депутат мандатлары 82 маддә нигезендә тапшырылган¹ «Россия Федерациясе Федераль Собрание Дәүләт Думасына депутатлар сайлау турында» Федераль закон;

2) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында депутат мандатларын бүлүгә кертелгән кандидатлар исемлекләрен күрсәткән сәяси партияләр, шулай ук депутат мандатлары исемлекләрен тэкъдим иткән кандидатлар исемлекләрен 97 маддә нигезендә тапшырган сәяси партияләр¹ Татарстан Республикасы Сайлау кодексы.

5. Жирлек советы сайлау комиссиясе эгъзаларының гомуми санының яртысын муниципаль район сайлау комиссиясе, территориаль сайлау комиссиясе тэкъдимнәре нигезендә түбәндәге тәртиптә билгеләргә тиеш:

1) Эгәр муниципаль район сайлау комиссиясе вәкаләтләре территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнмәгән булса, жирлекнең ике сайлау комиссиясе эгъзасы муниципаль район сайлау комиссиясе тэкъдимнәре нигезендә билгеләнә, калганнары

жирлекнең сайлау комиссиясе территориаль сайлау комиссиясе тэкъдимнәре нигезендә билгеләнә;

2) муниципаль район сайлау комиссиясе вәкаләтләре территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнгән булса, жирлек сайлау комиссиясе эгъзалары территориаль сайлау комиссиясе тэкъдимнәре нигезендә билгеләнә;

3) территориаль сайлау комиссиясе вәкаләтләре муниципаль район сайлау комиссиясенә йөкләнгән булса, жирлекнең сайлау комиссиясе эгъзалары муниципаль район сайлау комиссиясе тэкъдимнәре нигезендә билгеләнә.

6. Сайлау комиссиясенә вәкаләтләре вакыты биш ел тәшкит итә.

7. Жирлекнең сайлау комиссиясе хәлиткеч тавыш бирү хокукы булган 6 эгъза санында формалаша.

8. Сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанс белән тәмин итү жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

9. Жирлекнең сайлау комиссиясе вәкаләтләре, аның эшчәнлеге тәртибе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы белән жайга салына. Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары буенча жирлек сайлау комиссиясенә вәкаләтләре жирлек Советы мөрәжәгәте нигезендә территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнергә мөмкин.

VIII БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

52 Маддә. Юридик зат хокукларына ия булган жирлекнең жирле үзидарә органнары

Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә жирлек Советы һәм жирлек башкарма комитеты юридик зат хокукларына бирелә.

53 Маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнары юридик затлар буларак

1. Жирлек исеменнән жирлек башлыгы милек һәм башка бурычларны сатып алырга һәм тормышка ашырырга, судта ышанычнамәсез чыгыш ясый ала.

2. Жирлек башкарма комитеты идарә функцияләрен башкару өчен оештырыла торган муниципаль казна учреждениесе булып тора һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик зат буларак дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнарына юридик зат хокуклары бирелгән органнар идарәче функцияләре башкару өчен оештырыла торган муниципаль казна учреждениеләре булып торалар һәм юридик затлар сыйфатында Федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

54 Маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарын финанслау

Жирлекнең жирле үзидарә органнарын тоту чыгымнарын финанслау барытик жирлек бюджетының үз керемнәре хисабына башкарыла.

**IX БҮЛЕК. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА
ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА
ГАРАНТИЯЛӘР**

55 Маддә. Жирлек башлыгына һәм жирлекнең башка вазыйфай затларына бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр

Жирлек башлыгы һәм жирлекнең башка вазыйфай затлары эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре «Татарстан Республикасында муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 12.02.2009 елдагы 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм жирлек Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

**X БҮЛЕК. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҺӘМ
ЖИРЛЕКНЕҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ
ЖАВАПЛЫЛЫГЫ**

56 Маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларының жаваплылыгы

Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары законнар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында җаваплы.

57 Маддә. Жирлек Советы депутатларының жирлек халкы алдында җаваплылыгы

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлыкларының, жирлек халкы алдында җаваплылыгы тиешле депутат тарафыннан сайланган жирлектә яшәүчеләрнең ышанычын югалту нәтижәсендә килеп чыга.

2. Авыл халкының ышанычын югалткан жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, әлеге устав белән каралган нигезләр һәм тәртиптә кире алынырга мөмкин.

58 Маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының дәүләт алдында җаваплылыгы

1. Федераль законнар нигезендә жирлек Советының, жирлек башлыкларының Дәүләт алдында җаваплылыгы тиешле судның Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституциячел законнар, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы законнары һәм әлеге Устав бозылган очракта, шулай ук жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тиешенчә башкармаган очракта карарына нигезләнә.

59 Маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында җаваплылыгы

Жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында җаваплылыгы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә килә.

XI БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ

60 Маддә. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасы

1. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасына керә:

1) жирлек уставы, жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар;

2) жирлек Советының норматив һәм башка хокукый актлары;

3) жирлек башлыгының, Башкарма комитетның һәм башка органнарның һәм жирле үзидарәнең әлеге Уставта каралган вазыйфаи затларының норматив һәм башка хокукый актлары.

2. Жирлек уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукый актлар системасында иң югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә һәм жирлекнең бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукый актлар жирле референдумда кабул ителгән әлеге Уставка һәм хокукый актларга каршы килергә тиеш түгел.

3. Жирле үзидарэ органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителгән муниципаль хокукый актлар жирлекнең бөтен территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокукый актларны үтәмэгән өчен гражданныр, оешмалар житәкчеләре, дәүләт хакимияте органнарының һәм жирле үзидарэ органнарының вазыйфаи затлары федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жавап тоталар.

5. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль конституциячел законнарға, федераль законнарға һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларына, шулай ук Татарстан Республикасы Конституциясенә, законнарға, Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актларына каршы килергә тиеш түгел.

6. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары юкка чыгарылырга яки аларның гамәлләре жирле үзидарэ органнары яисә тиешле муниципаль хокукый акты кабул иткән (чыгарган) жирлекнең вазыйфаи затлары тарафыннан туктатылырга мөмкин, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелсә яки күрсәтелгән органнарының яки вазыйфаи затларның – жирле үзидарэ органнары яисә жирле үзидарәнең вәкаләтләре исемлеген үзгәртсә, яисә жирле үзидарэ органнары яисә жирле үзидарәнең вәкаләтләренә муниципаль хокукый акты гамәлдән чыгару яисә туктатып тору моменты тиешле муниципаль хокукый акты, шулай ук суд тарафыннан, ә жирле үзидарэ органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга салучы өлешендә - Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органнарына йә татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органына туры китереп кабул итү (бастырып чыгару) кертелде.

Норматив характерга ия булмаган муниципаль хокукый актының гамәлдә булуы, Эшкуарлар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясе Президенты каршындагы вәкаләтле вәкилнең Эшкуарлар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясе законнары нигезендә бирелгән тиешле күрсәтмәсен алган очракта, аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарэ органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан кичекмәстән туктатыла. Алынган күрсәтмәнең үтәлеше турында жирле үзидарәнең башкарма-боеру органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә өч көн эчендә, ә жирле үзидарәнең вәкиллекле органнары карар кабул ителгәннән соң өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

61 Маддә. Гражданнырны турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү жирле референдумда белдерелгән гражданнырны турыдан-туры белдерү юлы белән башкарыла.

2. Әгәр жирлек халкына турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны тормышка ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль норматив хокукый акты кабул итү (бастырып чыгару) таләп ителсә, жирлек Советы яисә

әлеге актыны кабул итү (басма) кергән жирлек башлыгы референдумда кабул ителгән карар үз көченә кергән көннән 15 көн эчендә тиешле муниципаль норматив хокукый актыны эзерләү һәм (яки) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән вакыт өч айдан артып китә алмый.

3. Гражданнарны турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны тормышка ашыру өчен кирәкле муниципаль норматив хокукый актыны чыгару вакытын бозу жирлек башлыгын кире алу яки жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

62 Маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актлар төрләре

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләренә үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар чыгара:

- 1) жирлек советы-жирлек Советы карарлары;
- 2) жирлек башлыгы-жирлек башлыгы карарлары һәм боерыклары;

2. Жирле үзидарәнең башка вазыйфаи затлары үз вәкаләтләре чикләрендә әлеге уставларда, аларның статусын билгели торган башка муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән күрсәтмәләр һәм боерыклар чыгара.

63 Маддә. Муниципаль хокукый актлар эзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары, территориаль иҗтимагый үзидарә органнары, гражданнарның инициатив төркемнәре, шулай ук жирлекнең ревизия комиссиясе алып бара ала.

2. Үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру барышында гамәлдәге муниципаль норматив хокукый актларны камилләштерү зарурлыгын билгеләгәндә, муниципаль норматив хокукый актларны үзгәртү, юкка чыгару яки кабул итү турында тәкъдимнәр кертергә хокуклы.

3. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга кушып бирелә торган документлар исемлегә һәм формасы жирлек Советы Регламенты һәм жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Жирлекне Татарстан Республикасы законы белән тиешле исемлеккә керткәндә, эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлегә субъектлары өчен муниципаль норматив хокукый актларда алдан каралган яңа яисә муниципаль норматив хокукый актларда каралган бурычларны билгеләүче районның муниципаль норматив хокукый актлары проектлары жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан үткәрелә торган Жайлау йогынтысын Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә бәяләргә тиеш. искәrmә:

1) жирлек Советының жирле салымнарны һәм җыемнарны билгели, үзгәртә, туктатып тора торган норматив хокукый актлары проектлары;

2) жирлек Советының бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салучы норматив хокукый актлары проектлары.

5. Муниципаль норматив хокукый актлар проектларының жайлау йогынтысын бәяләү эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлеге субъектлары өчен артык вазыйфалар, тьюлар һәм чикләүләр кертә торган яисә аларны кертүгә ярдәм итүче нигезләмәләрне, шулай ук эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлеге субъектларының һәм жирле бюджетларның нигезсез чыгымнары барлыкка килүгә ярдәм итүче нигезләмәләрне ачыклау максатларында үткәрелә.

Маддә 64 жирлек советының хокукый актлары

1. Жирлек Советы федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, устав белән үз компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча жирлек территориясендә үтәлергә тиешле кагыйдәләрне, жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы карарны, шулай ук жирлек Советы эшчәнлеген оештыру һәм федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав белән үз компетенциясенә кертгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек Советы тарафыннан жирлек территориясендә үтәлергә тиешле кагыйдәләрне билгели торган карарлар, әгәр федераль законнарда башкача билгеләнмәгән булса, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Жирлек Советының жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгаруны, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан карарлары жирлек Советы каравына бары тик жирлек башлыгы инициативасы буенча яки аның бәяләмәсе булган очракта гына кертелә ала. Күрсәтелгән бәяләмә аларга жирлек Советына жирлек Советы Регламентында билгеләнгән тәртиптә утыз көн эчендә тапшырыла.

4. Жирлек Советы карарларына жирлек башлыгы тарафыннан кабул ителгәннән соң өч көн эчендә имза салына һәм әлеге устав белән билгеләнгән тәртиптә халыкка игълан ителә.

65 Маддә. Жирлек башлыгының хокукый актлары

1. Жирлек башлыгы законнарда, әлеге Устав, жирлек Советы карарларында билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы эшчәнлеген оештыру, шулай ук жирлек башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

2. Жирлек башлыгы «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль закон һәм башка федераль законнар нигезендә әлеге устав белән үз компетенциясенә кертелгән карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

66 Маддә. Муниципаль норматив хокукый актларны бастырып чыгару (игълан итү) һәм үз көченә керү тәртибе

1. Жирлек Советы карарлары, әгәр дә карар үзе билгеләнмәгән булса, жирлек башлыгы имзалаган көннән 10 көн узгач үз көченә керә.

Жирлек Советының салымнар һәм жыемнар турындагы норматив хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Жирлек Советының жирлек уставын кабул итү яки әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карарлары Федераль закон, әлеге устав белән билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлығының, Жирле үзидарәнең башка вазыйфай затларының хокукый актлары, әгәр актлар үзләре белән билгеләнмәгән булса, аларга кул куелган көннән үз көченә керә.

3. Муниципаль берәмлек гамәлгә куючы оешмаларның хокукый статусын, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләрне билгели торган кеше һәм граждандан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар аларны рәсми бастырып чыгарганнан соң үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары булырга тиеш: исеме, имзалау датасы (жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен - шулай ук жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен), теркәү номеры, хокукый актка кул куйган вазыйфай затның исеме.

5. Жирлек Советының жирлек бюджеты турында, аның үтәләше турында хисап, жирле салымнар һәм жыймнар билгеләү турындагы карарлары, жирлек Советы Регламенты, жирлек башлығы тарафыннан кабул ителгән башка норматив хокукый актлар, муниципаль норматив хокукый актлардан яисә федераль закон белән чикләнгән белешмәләрне үз эченә алган аерым нигезләмәләреннән тыш, жиде көн эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

6. Шулай ук муниципаль сайлауларны, жирле референдумны билгеләү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлек башлығын һәм аның урынбасарын сайлау мәсьәләсе буенча тавыш бирү, законнар нигезендә башка актлар да мәжбүри рәсми басылып чыгарга тиеш.

7. Закон яисә әлеге Устав нигезендә рәсми бастырып чыгару мәжбүри булмаган норматив булмаган муниципаль хокукый актлар аларны чыгарган органнар яки жирле үзидарәнең вазыйфай затлары карары буенча басылып чыгарга мөмкин (игълан ителгән).

8. Басылганда (игълан ителгәндә) муниципаль хокукый актның реквизитлары күрсәтелә.

9. Муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан итү) аша башкарыла:

- хокукый актның текстын жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан гамәлгә куелган матбугат чараларында яки жирлек территориясендә таратыла торган башка массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгару. Хокукый акт текстын башка матбугат чараларында бастырганда бу басманың рәсми булуына билге булырга тиеш;

- жирлек халкына хокукый акт текстын үзәкләштерелгән тәртиптә тарату (тарату), шул исәптән махсус басма рәвешендә;

- хокукый акт текстын жирлекнең торақ пунктлары территорияләрендә махсус мәгълүмат стендларында урнаштыру. Күрсәтелгән стендлар һәм аларның урнашу урыннары саны жирлек Советы тарафыннан раслана һәм жирлектә яшәүчеләрнең муниципаль хокукый акты тексты белән каршылыксыз танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

-хокукый акт текстын районның рәсми сайтында Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре порталында "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштыру (<http://jutaza.tatar.ru>);

- «Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталында» хокукый акт текстын веб-адрес буенча урнаштыру: <http://pravo.tatarstan.ru>.

10. Муниципаль хокукый актны бастырып чыгарганда (игълан иткәндә) массакуләм мәгълүмат чарасының чыккан датасы яки тиешле актны игълан итү датасы турында мәгълүмат күрсәтелергә тиеш, алар актны раслау (тарату) башлану яки аны мәгълүмат стендында урнаштыру датасына туры килергә тиеш.

11. Муниципаль норматив хокукый актлар, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар жирлек башлыгы тарафыннан Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары Регистрына керту өчен Татарстан Республикасы Юстиция министрлыгына, законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда Татарстан Республикасы норматив хокукый актларының бердәм банкына жиберелә.

ХII бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

67 Маддә. Жирлекнең икътисади нигезе

Жирлекнең икътисади нигезен жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәт, жирлек бюджеты акчалары, шулай ук жирлекнең мөлкәти хокуклары тәшкил итә.

68 Маддә. Муниципаль милек

1. Муниципаль берәмлекләр милкендә булырга мөмкин:

1) әлеге устав белән билгеләнгән, жирле әһәмияткә ия мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән милек;

2) федераль законнарда һәм Россия Федерациясе субъектлары законнарында билгеләнгән очракларда жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, шулай ук жирле үзидарә органнарының аларга каралган тәртиптә бирелгән аерым вәкаләтләрән гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт 15 маддәнең 4 өлеше «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оешмаларының гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131 ФЗ Федераль закон;

3) муниципаль берәмлек вәкилләкле органының норматив хокукый актлары нигезендә жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятие һәм учреждениеләр хезмәткәрләре эшчәнлеген тәмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

4) федераль законнар белән жирле үзидарә органнарына бирелгән һәм жирле әһәмияткә ия булмаган мәсьәләләрне хәл итү өчен кирәкле мөлкәт;

5) жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән милек 3 өлешләрдә һәм 4 маддәлар 14 маддәлар «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оешмаларының гомуми принциплары турында " 06.10.2003 елдагы 131 ФЗ номерлы Федераль закон, шулай ук жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрән гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт 1 өлешләрдә һәм 1.1

маддэлэр 17 «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оешмаларының гомуми принциплары турында»06.10.2003 ел, № 131 ФЗ Федераль закон,

2. Муниципаль берәмлекләрдә мөлкәткә милек хокукы барлыкка килгән очракта, ул өләш таләпләренә туры килми 1 бу маддә, күрсәтелгән мөлкәт янадан профильләштерелергә (милекнең максатчан билгеләнешен үзгәртү) яки читләштерелергә тиеш. Мондый мөлкәтне читләштерү тәртибе һәм сроклары федераль закон белән билгеләнә.

69 Маддә. Жирлекнең муниципаль мөлкәте белән идарә итү, файдалану һәм эш итү

1. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм жирлекнең жирле үзидарә органнарының шулар нигезендә кабул ителә торган норматив хокукый актлары нигезендә жирлек исеменнән мөстәкыйль рәвештә муниципаль мөлкәткә ия булалар, файдаланалар һәм эш итәләр.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнарына вакытлыча яки даими файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә читләштерергә, башка алыш-бирешләр ясарга хокуклы.

70 Маддә. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Жирлек әлеге устав белән билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзергә, Хужалык жәмгыятьләре, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен муниципальара жәмгыятьләр булдыруда катнашырга хокуклы. Гамәлгә куючының муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләргә карата функцияләрен һәм вәкаләтләрен жирле үзидарәненң вәкаләтле органнары гамәлгә ашыра.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек исеменнән муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидиар жавап бирә һәм федераль законда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә аларның үтәлешен тәмин итә.

71 Маддә. Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, әгәр законда башкача билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

XIII БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

72 Маддә. Жирлек Бюджеты

1. Авылның үз бюджеты бар.

2. Жирлек бюджеты жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты рәвешендә эшләнә һәм раслана.

3. Жирлек бюджетында жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга һәм жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмин итү өчен бирелгән, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбеннән жирлек бюджетының тиешле чыгымнарын башкару өчен бирелә торган субвенцияләр аерым карала.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары федераль законнарда һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына жирлек бюджетының үтәләше турында хисаплар тапшыралар.

73 Маддә. Жирлектә бюджет процессы

1. Жирле бюджет проекты төзү һәм карау, жирле бюджетны раслау һәм үтәү, аның үтәләшен контрольдә тоту, жирле бюджет үтәләше турындагы хисапны төзү һәм раслау жирле үзидарә органнары тарафыннан бюджет тарафыннан билгеләнгән таләпләрне үтәп мөстәкыйль гамәлгә ашырыла кодекс Россия Федерациясә.

2. Жирлек бюджеты проекты, жирлек Советының бюджетны раслау турындагы карары, аның үтәләше турындагы еллык хисабы, жирлек бюджеты үтәләше турында квартал саен белешмәләр һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре саны турында рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

3. Жирле салымнар турында муниципаль норматив хокукый актларга үзгәрешләр кертү турында жирлек Советының муниципаль хокукый актлары, бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга сала торган, Россия Федерациясә бюджет системасының Чираттагы финанс елында һәм план чорында үз көченә керә торган бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга сала торган муниципаль норматив хокукый актлары Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирле бюджет турында карар проекты жирлек советына кергән көнгә кадәр 10 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш һәм план чоры.

4. Жирлек бюджеты проекты өч елга (Чираттагы финанс елы һәм план чоры) төзелә һәм раслана.

5. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәэмин итү максатларында жирлекнең социаль-иқтисади үсешен фаразлау нигезендә төзелә.

6. Чираттагы елга жирлек бюджеты проекты Россия Федерациясә Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен һәм жирлек Советының муниципаль хокукый актлары нигезендә кабул ителә торган тәртиптә төзелә.

7. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзү нигезләнә:

Россия Федерациясе Президентының Бюджет Юлламасы;

жирлекнең социаль-иқътисади үсеш фаразы;

жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

муниципаль программалар (муниципаль программалар проектлары, күрсәтелгән программаларны үзгәртү проектлары)

8. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карарда бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш, аларга бюджет керемнәренең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет кытлыгы, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы законнары, жирлек Советының муниципаль хокукый актлары белән билгеләнгән башка күрсәткечләр керә (бюджет турындагы Карардан тыш).

9. Жирлек бюджеты турындагы карар белән билгеләнә:

бюджет керемнәренең Баш администраторлары Исемлеге;

бюджет кытлыгын финанслау чыганакаларының Баш администраторлары Исемлеге;

бюджет ассигнованиеләрен чыгымнар төрләренең бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан маддәлары, төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) йә бүлекчәләре, максатчан маддәлары (муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программалы булмаган юнәлешләре), чыгымнар төрләренең төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) һәм (яисә) максатчан маддәлары (муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программалы булмаган юнәлешләре), төркемнәр (төркемнәр һәм төркемчәләре), төрләр (төркемнәр һәм төркемчәләр) буенча бүлү Чираттагы финанс елына һәм план чорына, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, жирлек советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнгән очрактарда бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча;

Чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;

гавами норматив йөкләмәләрне үтәүгә юнәлдерелә торган бюджет ассигнованиеләренең гомуми күләме;

Чираттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларына бирелә торган һәм (яисә) бюджетара трансфертлар күләме;

икенче елга план чорына Чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет расланган очракта шартлы рәвештә раслана торган (расланган) чыгымнарның гомуми күләменең 2,5 проценты күләмендә (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларынан бюджетара трансфертлар исәбеннән каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча), план чорының икенче елына, план чорының гомуми күләменең кимендә 5 проценты күләмендә бюджет (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларынан бюджетара трансфертлар исәбеннән каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча);

киләсе финанс елына һәм план чорына бюджет кытлыгын финанслау чыганаclarы;

муниципаль эчке бурычның югары чиге Чираттагы финанс елыннан һәм план чорының һәр елыннан соң килүче елның 1 гыйнварына, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның югары чиген күрсәтеп;

жирле бюджетның Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, жирлек Советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнгән бүтән күрсәткечләре.

10. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәртү һәм аларга бюджет проектының план чорына икенче ел параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карар проекты расланган план чоры бюджеты күрсәткечләрен аныкый һәм бюджетның план чорына икенче ел күрсәткечләрен раслый.

Жирлекнең раслана торган бюджеты параметрларын төгәлләштерү күздә тотыла:

1) карау предметы булган күрсәткечләргә төгәллек кертүне раслау Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проекты;

2) жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасының расланган күрсәткечләрен арттыруны яки киметүне раслау йә аңа өстәмә максатчан маддәлар һәм (яисә) жирлек бюджеты чыгымнары төрләре буенча бюджет ассигнованиеләрен кертү.

11. Жирлек Советына бюджет турында карар проекты белән бер үк вакытта тәкъдим ителә:

төп юнәлешләр бюджетлы һәм салым сәясәт;

агымдагы финанс елында жирлекнең социаль-икътисади үсешенә башлангыч йомгаклары һәм агымдагы финанс елында районның социаль-икътисади үсешенә көтелгән нәтижәләре;

тиешле территориянең социаль-икътисади үсеш фаразы;

районның чираттагы финанс елына һәм план чорына консолидацияләнгән бюджетының төп характеристикаларын (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның, дефицитның (профицитның) гомуми күләме яки расланган уртача сроклы финанс планы;

бюджет проектына аңлатма язмасы;

бюджетара трансфертларны бүлү методикалары (методикалар проектлары) һәм исәпләүләр;

киләсе финанс елыннан һәм план чорынан соң елның 1 гыйнварына муниципаль эчке бурычның югары чиге;

агымдагы финанс елына бюджетның көтелгән үтәлешен бәяләү;

жирлек Советы, суд системасы органнары, Ревизия комиссиясе тәкъдим иткән күрсәтелгән органнарның бюджет сметалары проектлары күрсәтелгән бюджет сметаларына карата финанс органы белән каршылыклар килеп чыккан очракта тәкъдим ителә;

башка документлар һәм материаллар.

12. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзү жирлек башкарма комитеты тарафыннан Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм республика законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә гамәлгә ашырыла.

13. Жирлек башкарма комитеты жирлек Советы каравына Чираттагы финанс елына һәм план чорына, агымдагы елның 15 ноябрәнән дә соңга калмыйча, бюджет турында карар проектын кертә.

14. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карар проектын карау һәм аны раслау тәртибе Чираттагы финанс елының 1 гыйнварыннан бюджет турындагы карарның үз көченә керүен, шулай ук күрсәтелгән карар белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 1841 маддәсы нигезендә күрсәткечләрне һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

15. Жирлек бюджеты турындагы карар 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм (яисә) жирлек бюджеты турындагы карарда башкасы каралмаган булса, финанс елының 31 декабрәнә кадәр гамәлдә була.

Жирлек бюджеты турындагы карар имзаланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча билгеле бер тәртиптә игълан ителергә тиеш.

16. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек бюджетының баланслануын һәм билгеләнгән федераль законнарны һәм Татарстан Республикасы законнарын жайга салу, бюджет хокук мөнәсәбәтләрен, бюджет процессын тормышка ашыру, дефицитның күләме, Муниципаль бурыч дәрәжәсе һәм составы, жирлекнең бюджет йөкләмәләрен үтәүне тәмин итә.

17. Жирлек бюджетының керемнәре Россия Федерациясе Бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турындагы законнар һәм башка мәжбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә формалаша.

18. Жирлек бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә башкарыла.

19. Федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очраклардан тыш, жирлек бюджетының федераль дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга чыгымнарын гамәлгә ашыру рөхсәт ителми.

20. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

74 Маддә. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу «Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында» 2013 елның 5 апрелендәге 44-ФЗ номерлы федераль закон нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу жирле бюджет акчалары исәбеннән башкарыла.»

75 Маддә. Жирлек гражданның үзара салым чаралары

1. Үзара салым акчалары гражданның жирле әһәмияткә ия конкрет мәсьәләләрне хәл итү өчен бер тапкыр түләүгә аңлашыла. Гражданның үзара салым тәртибендә түләүләрнең күләме, жирлекнең гомуми саныннан 30 проценттан артып китә алмаган аерым категория гражданның тыш, барлык авыл халкы өчен абсолют күләмдә тигез итеп билгеләнә.

2. Әлеге маддәнең 1 өлешендә күрсәтелгән түләүләрне кертү һәм файдалану мәсьәләләре жирле референдумда, ә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 маддәсындагы 1 өлешендә 4.1 пункттында каралган очрақларда гражданның жыенында хәл ителә.

3. Үзара салым акчалары жирлек бюджетының үз керемнәренә карый.

76 Маддә. Жирлекнең муниципаль бурычлары (Муниципаль бурыч)

1. Жирлек, жирлек бюджетын финанслау һәм бурыч йөкләмәләрен түләү максатларында, муниципаль эчке бурыч алуларны федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башкарырга хокуклы.

Муниципаль бурыч алулар дигәндә Россия Федерациясе валютасында эчке базарда урнаштырыла торган жирлек исемнән кыйммәтле кәгазьләр чыгару юлы белән башкарыла торган муниципаль бурычлар һәм Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезләмәләре нигезендә жирле бюджетка Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларынан һәм кредит оешмаларынан жирле бюджетка жәлеп ителә торган кредитлар аңлашыла, алар буенча муниципаль бурыч йөкләмәләре барлыкка килә.

2. Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм жирлек уставы нигезендә муниципаль берәмлек исемнән муниципаль бурыч алуларны гамәлгә ашыру хокукы жирлекнең башкарма комитетына карый.

77 Маддә. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү

1. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә башкарыла.

2. Жирлек бюджеты кассаның бердәмлегә һәм чыгымнар ведомствосы нигезендә үтәлә.

3. Жирлек бюджетын үтәүгә касса хезмәте күрсәтү, жирлек бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

4. Жирлек бюджетының үтәләше жирлекнең жыелма бюджет язмасы һәм жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

78 Маддә. Бюджет отчеты. Жирлек бюджеты үтәләше турында еллык хисап

1. Жирлекнең бюджет хисаплылыгы еллык хисап булып тора.

2. Жирлекнең бюджет хисаплылыгы бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының жыелма бюджет хисабы нигезендә жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан төзелә.

3. Жирлек бюджетының үтөлеше турындагы еллык хисап жирлек Советы карары белән расланьрга тиеш.

4. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисап аны жирлек Советына тапшырганчы тышкы тикшерү узарга тиеш, ул бюджет акчаларының баш администраторларының бюджет хисабын тышкы тикшерүне һәм жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә әзерләүне үз эченә ала.

Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү жирлекнең Ревизия комиссиясе яки жирлек Советы тарафыннан, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп, жирлек советы билгеләгән тәртиптә башкарыла.

5. Жирлек башкарма комитеты агымдагы финанс елының 1 апреленнән дә соңга калмыйча жирлек бюджеты үтөлеше турында хисап бирә. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә әзерләү бюджет акчаларының баш администраторларының еллык бюджет хисаплылыгын тышкы тикшерү мәгълүматлары нигезендә 1 айдан артмаган срокта үткәрелә.

6. Жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык хисапка бәяләмә жирлекнең ревизия комиссиясе бер үк вакытта жирлек башкарма комитетына жибәрелә.

7. Ел саен агымдагы финанс елының 1 маеннан да соңга калмыйча жирлек башкарма комитеты жирлек бюджетының финанс елы өчен башкарылуы турында еллык хисапны, жирлек бюджетының үтөлеше турында жирлек Советы Карары проектын, жирлек бюджетының үтөлеше турында бүтән бюджет хисапларын һәм Россия Федерациясе бюджет законнарында каралган башка документларны өстәп тапшыра.

8. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны карау нәтижеләре буенча жирлек Советы жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны раслау яки кире кагу турында Карар кабул итә.

Жирлек Советы тарафыннан жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисап кире кагылган очракта, ул дәрәс булмаган яки тулы чагылдырылмаган мәгълүматларны бетерү һәм 1 айдан артмаган вакытта кабат тапшыру фактларын бетерү өчен кире кайтарыла.

9. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы карар нигезендә, жирлек бюджеты керемнәренән, чыгымнарының һәм кытлыкның гомуми суммасын күрсәтеп, финанс хисап елы өчен жирлек бюджеты үтөлеше турында хисап раслана.

Жирлек Советының хисап финанс елы өчен жирлек бюджетының үтөлеше турындагы карарына аерым кушымталар белән күрсәткечләр раслана:

бюджет керемнәре классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты керемнәре;

жирлек бюджетының керем төрләре, керемнәр төрләре кодлары, бюджет керемнәренә караган дәүләт идарәсе секторы операцияләре классификациясе буенча керемнәре;

жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча жирлек бюджеты чыгымнары;

бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча жирлек бюджеты чыгымнары;

бюджет кытлыгын финанслау чыганаclarын классификациялэу кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarы;

жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarы, төркемчэлэре, маддэлэры, бюджет кытлыгын финанслау чыганаclarы кодлары буенча.

79 Маддэ. Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле Россия Федерациясе бюджет законнарын һәм бюджет хокук мөнэсэбэтлэрен жайга сала торган башка норматив хокукый актларны үтэүне тээмин итү максатларында гамэлгэ ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, беренчел һәм аннан соңгы.

2. Бюджет хокук мөнэсэбэтлэре өлкэсендэ тышкы муниципаль контроль жирлекнең ревизия комиссиясенэң контроль эшчэнлеге булып тора.

3. Бюджет хокук мөнэсэбэтлэре өлкэсендэ Эчке муниципаль контроль жирлек башкарма комитеты эшчэнлеге булып тора.

4. Беренчел контроль жирлекнең жирле бюджетын үтэу процессында бюджет бозуларын кисэту һәм булдырмау максатларында башкарыла.

5. Алга таба контроль жирлекнең жирле бюджеты үтэлеше нэтижэлэре буенча башкарыла, аның законлы үтэлешен, исэп-хисапның дөреслеген билгелэу максатыннан башкарыла.

XIV БҮЛЕК. ЖИРЛЕК УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ЧЫН УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР КЕРТҮ

80 Маддэ. Жирлек Уставы проектын эзерлэу, элэге Уставка үзгәрешләр һәм өстэмэләр керту тәртибе

1. Жирлек уставы проекты, жирлек советының элэге Уставка үзгәрешләр һәм өстэмэләр керту турындагы карары проекты жирлек Советына жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары, Башкарма комитет житэкчесе, территориаль ижтимагый үзидарэ органнары, гражданның инициатив төркемнэре тарафыннан кертелэ ала.

2. Жирлек Уставы проекты, элэге Уставка үзгәрешләр һәм өстэмэләр керту турындагы карар проекты эзерлэу өчен жирлек Советы карары белэн махсус комиссия төзелэ ала. Элэге комиссия эшендэ катнашу өчен Татарстан Республикасы дэүлэт хакимияте органнары белгечлэре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Жирлек уставы проекты, жирлек Советы тарафыннан каралган көнгэ 30 көннэн дэ соңга калмыйча элэге Уставка үзгәрешләр һәм өстэмэләр керту турындагы карар проекты жирлек Советы тарафыннан күрсэтелгэн Устав проекты, жирлек Советының күрсэтелгэн карары проекты буенча тэкьдимнэрне исэпкэ алу тэртибен берьюлы бастырып чыгару (халыкка игълан итү) белэн бер үк вакытта рэсми рэвештэ бастырып чыгарылырга тиеш. Жирлек Уставына үзгәрешләр керту турында муниципаль норматив хокукый акт проекты буенча тэкьдимнэрне исэпкэ алу тэртибен, шулай ук жирлек уставын Россия Федерациясе Конституциясенэ, федераль законнарга туры китеру максатларында жирлекнең Уставына үзгәрешләр керту максатларында фикер алышуда

гражданнарның катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан итү) таләп ителми.

4. Жирлек уставы, жирлек советының әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карары проекты буенча, Уставка үзгәрешләр бары тик жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне һәм аларны хәл итү буенча вәкаләтләрне Россия Федерациясе Конституциясенә һәм федераль законнарға туры китерү максатларында гына кертелә торган очраклардан тыш, әлеге Устав нигезендә ачык тыңлаулар уздырыла.

81 Маддә. Жирлек уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү тәртибе

1. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карар проекты карау жирлек Советы Регламенты нигезендә ике укылышта башкарыла.

2. Жирлек уставы проекты, әлеге Уставка беренче укылышта үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проекты кабул ителгәннән соң әлеге проект жирлек башлыгы тарафыннан жирлек Советы депутатларына, әлеге Уставның 63 маддәсының 1 һәм 2 өлешләрендә күрсәтелгән хокук чыгару инициативасы хокукының башка субъектларына төзәтмәләр кертү өчен жиһәрелә.

3. Жирлек уставы проекты, жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы Совет карары проекты, жирлек уставын кабул итү, жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы мәсьәләне карау көненә 30 көннән дә соңга калмыйча, жирлек Советы тарафыннан билгеләнгән тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен берьюлы бастырып чыгарып (халыкка житкереп), жирлек Советының күрсәтелгән карары проекты, шулай ук жирлек Советының күрсәтелгән карары проекты, жирлек Советы тарафыннан расланган тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук гражданнарның аның фикер алышуында катнашуы. Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук жирлек Уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Россия Федерациясе Конституциясе (устав) яисә Россия Федерациясе субъекты законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертелгән очракта, әлеге Уставны әлеге норматив хокукый хокукый актларға туры китерү максатларында гражданнарның аны тикшерүдә катнашуы тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан итү) таләп ителми актлар белән.

3.1. Рәсми бастыру чыганакалары буларак, торақ пункт электрон челтәр массакуләм мәгълүмат чараларын куллана ала <http://pravo-minjust.ru>, <http://право-минюст.рф>).

4. Муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокукый акт белән кертелә, ул рәсмиләштерелә ала:

1) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы (гражданнар жыены) рәисе вәкаләтләрен башкаручы, аның рәисе һәм муниципаль берәмлек башлыгы йә берүзе муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан имзаланган карары белән;

2) вәкиллекле орган (гражданнар жыены) кабул иткән һәм муниципаль берәмлек башлыгы имзалаган аерым норматив хокукый акт. Бу очракта әлеге хокукый актта вәкиллекле органның (гражданнар Жыенының) аны кабул итү турындагы карарына реквизитлар бирелә. Мондый карарга муниципаль берәмлек уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр үз көченә керү турындагы вәкиллекле органның (гражданнар жыены) нигезләмәләрен һәм (яисә) нормаларын кертү рөхсәт ителми.

5. Жирлек уставын Федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү әлеге закон актлары белән билгеләнгән срокта гамәлгә ашырыла. Әгәр федераль закон, Татарстан Республикасы законы белән күрсәтелгән срок билгеләнмәгән булса, жирлек уставын Федераль законга, Татарстан Республикасы законы белән туры китерү срогы Тиешле Федераль законның, Татарстан Республикасы Законының үз көченә керү датасын, жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проектын рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан итү) зарурлыгын исәпкә алып һәм халык тыңлауларында фикер алышу, гражданнарның аның буенча тәкъдимнәрен исәпкә алу, жирлек Советы мондый муниципаль хокукый актны дәүләт теркәвенә алу һәм рәсми бастырып чыгару сроклары, кагыйдә буларак, алты айдан артмаска тиеш.

6. Жирлек Уставын яңа редакциядә бәян итү муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында жирлек Советы карары белән рөхсәт ителми. Бу очракта жирлекнең яңа Уставы кабул ителә, ә элек жирлекнең гамәлдәге Уставы һәм жирлек Советының аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карарлары жирлекнең яңа Уставы үз көченә кәргән көннән үз көчен югалткан дип таныла.

82 Маддә. Жирлек Уставының үз көченә керү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карарлар

1. Жирлек уставы, жирлек советының әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карары кабул ителгәннән соң жирлек башлыгы федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве өчен Муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органына жиберелә.

2. Жирлек уставы, жирлек советының әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карары, муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органынан кәргән жиде көн эчендә рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

3. Әлеге Уставка кертелгән һәм жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын, жирле үзидарә органнарының вәкаләтләрен үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр (жирле үзидарәнең сайланган вазыйфай затларын сайлау вәкаләтләреннән, вәкаләтләреннән һәм тәртибеннән тыш) жирлек советының әлеге уставка әлеге үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Карар кабул иткән вәкаләтләре срогы чыкканнан соң үз көченә керә.

Бэйрэмтамак авыл жирлеге
Советының 2018 елның 10
августындагы 14 санлы карарына
2 кушымта

**«ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЮТАЗЫ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ»
КӘРӘКӘШЛЕ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ» МУНИЦИПАЛЬ БЕРӘМЛЕГЕ
УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ ҲӘМ ГРАЖДАННАРНЫҢ ФИКЕР АЛЫШУДА
КАТНАШУЫ ТУРЫНДА"ГЫ КАРАР ПРОЕКТЫНА ГРАЖДАННАР
ТӘКЪДИМНӘРЕН ИСӘПКӘ АЛУ ТӘРТИБЕ**

1. "Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының «Кәрәкәшле авыл жирлеген» муниципаль берәмлеген Уставын кабул итү турында" карар проектынә тәкъдимнәр Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының Кәрәкәшле авыл жирлеген Советына 423964, Татарстан Республикасы, Ютазы муниципаль районы, Кәрәкәшле авылы, Яңа урамы, 37 йорт, язма рәвештә кертелә.

Тәкъдимнәр эш көннәрендә махсус жиһазландырылган мәғълүмат стендларында 30 көн эчендә 8-16 сәгать эчендә кабул ителә.

2. Халык тыңлауларында катнашу хокукына гаризалар түбәндәге адрес буенча бирелә: 423964, Татарстан Республикасы, Ютазы муниципаль районы, Кәрәкәшле авылы, Яңа урамы, 37 йорт, шәхсэн яки почта аша ("обсуждение" конвертында тамгалап Устав").

Гаризалар эш көннәрендә 08.00 сәгатьтән 16.00 сәгатькә кадәр ачык тыңлаулар үткәрелгәнчә 7 көннән дә соңга калмыйча кабул ителә.

Бәйрәмтамак авыл жирлеген башлыгы

З. М. Әһлиева

Бәйрәмтамак авыл жирлеген
Советының 2018 елның 10
августындагы 14 санлы карарына
3 кушымта

**"ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЮТАЗЫ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
«КӘРӘКӘШЛЕ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ» МУНИЦИПАЛЬ БЕРӘМЛЕГЕ
УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ ТУРЫНДА" ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЮТАЗЫ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ КӘРӘКӘШЛЕ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ
СОВЕТЫ КАРАРЫ ПРОЕКТЫ БУЕНЧА АЧЫК ТЫҢЛАУЛАР УЗДЫРУ
ТӘРТИБЕ**

1. "Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районының «Кәрәкәшле авыл жирлеге" муниципаль берәмлеге Уставын кабул итү турында " Татарстан Республикасы Ютазы муниципаль районы Кәрәкәшле авыл жирлеге Советы карары проекты буенча ачык тыңлаулар (алга таба-гавами тыңлаулар) Ютазы муниципаль районы Бәйрәкә-Тамак авыл жирлеге Уставының 19 маддәсы нигезендә үткәреләТатарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре.

2. Үз чикләрен аргументлаштыру өчен чыгыш ясау хокукы белән жәмәгать тыңлауларында катнашучыларТатарстан Республикасы Ютазы муниципаль районы Кәрәкәшле авыл жирлеге Советына язма гаризалар биргән жирлектә яшәүчеләр дә булып тора.

3. Халык тыңлауларында хокуксыз чыгыш ясамыйча жирлектә яшәүчеләр дә катнаша ала.

4. Катнашучыларны теркәү жәмәгать тыңлаулары башланганчы 30 минут алдан башлана.

5. Халык тыңлауларында рәислек итүче-авыл жирлеге башлыгы.

6. Ачык тыңлаулар рәислек итүченең кереш сүзе белән ачыла, ул утырышта катнашучыларга тикшерелә торган мәсьәләнең барлыгы, тыңлаулар үткәрү тәртибе турында хәбәр итә.

7. Беркетмә рәсмиләштерү, кергән тәкъдимнәрне исәпкә алу, тәкъдимнәр буенча тәкъдимнәррәислек итүче фәнни-тикшеренү институтына житәкче һәм секретариатның ике әгъзасы составында жәмәгать тыңлаулары секретариаты сайлана.

8. Төп доклад белән Кәрәкәшле авыл жирлеге Советы депутаты чыгыш ясый.

9. Гавами тыңлауларда катнашучылар үз тәкъдимнәрен аргументлаштыру өчен гариза бирү вакытына карап чиратлылык тәртибендә чакырыла.

10. Халык тыңлауларында катнашучыларның чыгышлары 5 минуттан артык дәвам итәргә тиеш түгел.

11. Гавами тыңлауларда катнашучылар чыгыштан соң чыгыш ясаучыларга рәислек итүче рөхсәте белән сораулар бирергә хокуклы.

12. Халык тыңлауларында катнашучылар жәмәгать тыңлаулары барышына тыкшынырга хокуклы түгелаларны тартып алу һәм аларны үткәргүгә комачаулау.

13. Жәмәгать тыңлауларын уздырганда тәртип саклау мәжбүри шартжәмәгать тыңлауларында катнашу өчен ашыйм.

14. Халык тыңлауларында катнашучылар тарафыннан тәртип бозылган очракта рәисшәкерт аларны утырыш залыннан чыгаруны таләп итәргә хокуклы.

15. Чыгышлар тәмамлангач рәислек итүче житәкче сүзен бирә алалю жәмәгать тыңлаулары вакытында әйтелгән тәкъдимнәрне, тәкъдимнәрне ачыклау өчен жәмәгать тыңлаулары секретариаты.

16. Халык тыңлауларында катнашучыларның барлык кисәтүләре һәм

тэкъдимнэре секретариатка язмача бирелэ һәм халык тыңлаулары беркетмәсенә беркетелә. Гавами тыңлаулар беркетмәсенә рәислек итүче имза сала һәм бәйрәм-Тамак авыл җирлеге Советы материалларында билгеләнгән тәртиптә саклана.

17. Халык тыңлаулары нәтижәләре буенча йомгаклау эшче төркем тарафыннан әзерләнә.

18. Халык тыңлаулары нәтижәләре буенча йомгаклау халыкка җиткерелергә тиеш.

19. Жәмәгать тыңлауларын үткәрүне оештыру һәм матди-техник тәмин итү-АЖ Кәрәкәшле авыл җирлеге Советы тарафыннан башкарыла.

Кәрәкәшле авыл җирлеге башлыгы:

А.Г. Дәүләтгәрәев